

# תפילה

כח התפילה, איך להתפלל,  
ועל מה להתפלל

ליקוט מתוך שיחות

נכתב על ידי אחד השומעים

**ניתן להשיג**  
את הספר דברי חזוק והדרכה  
ואת החוברות בכתובות דלהלן

**זכרון יעקב :** רח' הזית 2 משפ' גריינימן  
**בני ברק :** רח' חידושי הרי"מ 3 קומה ב'  
**ירושלים :** בטל' 0533-14-7720

**לכתובות נוספות :** ניתן לשמוע בתא קולי 05832-19-695

**052-718-3997**

# תוכן ענינים

א פתיחה .....

ב א. באופן כללי .....

לשלם ולקבל / להרגיש בחוש את הקירבה להקדוש ברוך הוא /  
שכינה כנגדו – כפשוטו / כל אחד בכל מצב / המטרה היא – לייחל  
לחסדו / מועלת מזה שהתקבל על ידי התפילה

ב. על מזה להתפלל .....

להקדים להתפלל לפני שצריכים / תפילה על כל דבר / לבקש  
פעמים רבות / אין טעם להתבייש / לעשות הכל על ידי תפילה

ג. באיזה אופן להתפלל .....

להרגיש רצוי / להרגיש שמבקש ומקבל / להתרגל לבקש "באמת" /  
לבקש באופן פרטי ועל זמן קרוב / להתפלל קודם שצריך גם

ד. במצבי קושי .....

לנצל מצב של עגמות נפש לתפילה מעומק הלב / לא להתייאש  
מלהתפלל גם כשנראה שכבר אין סיכוי / להתבונן באהבת השי"ת  
אותנו / כשמתבוננים, התפילה היא אחרת

ה. תפילה על רוחניות .....

מכתב הרב זללה"ה / העזרה המעשית, והחובה המעשית / להתפלל  
לעשות הכל כרצונו יתברך / תפילה להצלחה בתורה / להתפלל גם  
כאשר הלימוד מצליח / תפילה על הלימוד / "לעמול" בתורה על ידי  
תפילה / לימוד אחר התפילה

ו. להתפלל על חבירו .....

המרחם על חבירו – בתפילה / יתפלל נא כל אחד על אחיו ועל רעהו  
/ טובים השנים / תפילה על חבירו שיחזור בתשובה

ז. כח התפילה ..... לז

נוסח חז"ל, ובקשות פרטיות / בכוונת התפילה / עמו של הקדוש  
ברוך הוא / גדולה היא התפילה / בזכות הדמעות

ח. מקום התפילה ..... מז

להתרגל להתפלל במקום שמתפללים במתינות / מעלת התפילה  
בציבור / תפילה במקום הלימוד / עשרה ראשונים - דבר קטן ומחיר  
גדול

ט. זהירויות בתפילה – ליקוט ..... נא

לכוין בחתימת הברכות / לא יתכן שירויח ממחשבות בעת התפילה  
/ לא לעשות מצוות ות"ת על חשבון התפילה / הוי מחשב - לימוד  
הלילה על חשבון היום - תפילה במקומות מסוגלים - ההפסדים  
שכנגד ריוח של דקה / להיזהר מלעשות מצוות על חשבון הזולת /  
בפסיעות שלאחר תפילת שמונה עשרה / לשים לב שיש כאן קשר  
תמידי

י. סיכום עיקרי הדברים ..... סד

## פתיחה

"על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים",  
העולם נברא באופן שבלא עמודי התמיכה הוא מתמוטט, ועמוד העבודה הוא  
עבודת הקרבנות ועבודת התפילה שהיא גם כן במקום קרבנות, כך העולם בנוי  
שהוא צריך את עמוד התפילה כדי להתקיים.

אדם שחסר לו איזה דבר, והוא מתפלל עליו, זו לא בעיה שהוא נקלע אליה  
שנאלץ להתפלל, אלא על סמך זה נברא העולם, כמו שכתוב בבראשית "וְכָל שֵׁיחַ  
הַשָּׁדֶה טָרָם יִהְיֶה בָאָרֶץ וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרָם יִצְמַח, כִּי לֹא הִמְטִיר ד' אֱלֹקִים עַל  
הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה", ופירש רש"י כשנגמרה בריאת העולם ביום  
הששי קודם שנברא אדם, כל עשב השדה עדיין לא צמח, וכבר ביום השלישי כתוב  
'וַתֹּצֵא הָאָרֶץ', היינו שעמדו הצמחים על פתח הקרקע עד יום ששי, 'כִּי לֹא הִמְטִיר'  
- ומה טעם לא המטיר, לפי שאָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה ואין מכיר בטובתם של  
גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות  
והדשאים, עכ"ל, הגשמים עמדו על פתח הארץ והמתינו לתפילתו של אדם  
הראשון.

כל התורה מלאה בתפילה, ואדם וקין והבל התפללו והקריבו קרבנות, וכן נח,  
והיתה תביעה עליו שלא התפלל בתיבה, וכן אברהם יצחק ויעקב ומשה ובני  
ישראל.

היות והאדם נברא כדי להכיר את בוראו, ועל ידי זה יקבל את שכרו לעולם הבא,  
לכן נברא האדם באופן שיצטרך לבקש מהבורא את צרכיו, וממילא יתקשר לבוראו  
ויכיר אותו, אבל אם לא היה האדם צריך להגיע לבוראו ממילא הוא היה שוכח ח"ו.

כשהאדם מתפלל ומבקש, הוא מכריז ומודיע שיש מנהיג לבירה והוא הנותן חיים  
ומזון וכל צרכי האדם, ועל ידי זה מתקשר בידיעה זו, וכלשון מרן החזון איש  
זלה"ה עשיית התפילה רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא הוא מן השלימות  
היותר גדולה והקנין היותר נבחר לאדם על פני חלד, ואמרו איזו היא פרשה קטנה

שבתורה שכל גופי תורה תלויים בה "בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעָהוּ", הנה הידיעה של השגחתו יתברך בכל הדרכים שהאדם דורך, זהו כל גופי תורה.

והנה היה אפשר לברא אדם שיכיר את בוראו כמו המלאכים, ולא יוולד לו ספק בזה לעולם, והראיה לכך שהרי כאשר האדם מתפלל לזכות להכיר את בוראו ולירא ממנו הוא זוכה לכך, וכמו שאמרו בעבודה זרה ה' א' שבני ישראל נתבעו שלא אמרו "תן אתה", ובמדה מסויימת נברא כן האדם הראשון - אבל עדיין ניתנה לו בחירה לעשות כרצונו, שעל בחירתו הנכונה יקבל את שכרו, והיות ורצון הבורא שהאדם יזכה לתכלית הטוב, ברא את העולם באופן שהאדם שמכיר את בוראו עושה בזה נחת רוח ליוצרו וממילא מקיים על ידי זה את כל העולמות, והכל נזקק לזכותו.

וביד האדם על ידי התפילה לבטל את יצרו, כמו שהתפלל דוד המלך ע"ה "לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹקִים וְרוּחַ נָכוֹן חִדָּשׁ בְּקִרְבִּי", ולבסוף הצליח להורגו לגמרי, כמו שכתוב "וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי", הא למדת שכל המניעה מן האדם היא לטובתו, ואין הקדוש ברוך הוא מבקש מהאדם שיכיר את בוראו אלא לטובתו, ואם יבקש לב כזה יתנו לו, כמו שהזכרנו שכתוב שאמר הקדוש ברוך הוא מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים, והיה להם לומר ולבקש "תן אתה", הרי שכל המטרה שיגיע בכח האדם.

## א. באופן כללי

### לשלם ולקבל

איתא בגמרא ברכות ל"ה ב' שהנהנה מהעולם הזה בלא ברכה כאילו גִּזְלָה אָבִיו וְאָמוֹ, "גִּזְלָה אָבִיו" - זה הקדוש ברוך הוא "וְאָמוֹ" - זה כנסת ישראל, ובירושלמי שם יש תוספת על הדברים הללו, "ואם אכלת וברכת כביכול משלך אכלת", אם בירך על האוכל הוא כביכול "שילם" על מה שאכל, וזו גם כוונת הגמרא שכשלא בירך הוא גוזל, משום שלוקח בלי לשלם, - יש כח שמוריד את השפע לעולם וזה מוריד מהזכיות של האדם אבל אם האדם בירך, הוא כאילו שילם, שבכח הברכה שלו

החזיר את השפע, וכמו שכתוב "תָּנוּ עַל לְאֻלָּקִים" שישאל במעשיהם כאילו נותנים כח להשפיע עליהם לטובה.

וענין כעין זה יש גם בתפילה, התפילה כשלעצמה היא זכות וגם נתינת 'עוז' שבגללה ראוי שיזכה מי שמתפלל, וממילא מי שמתפלל על הצלחתו בתורה הוא בעצמו 'פעל' את הסייעתא דשמיא שיזכה לה אחר כך, וכיוצא בזה אב ואם שתפילתן שגורה בפיהם על בניהם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מדות טובות<sup>1</sup> אזי כשיגדלו ילדיהם כבקשתם, הם כבר 'שילמו' על כך, ואדם שמתפלל על המשפחה שלו, אזי כשהצילו אותו מן השמים, בזכות התפילה שלו, הוא כאילו כבר נתן את הזכות לכך, כך שאפילו מבחינה עניינית זה משתלם, וכל בכל משאלות האדם בפרנסה ורפואה ובין אדם לחבירו.

מהפסוק באיוב "אִם בְּפִידוֹ לָהֶן שׁוּעַ" למדו בעבודה זרה ד' א' ב'שֹׁכֵר' שְׁמִשְׁוֹעִין לְפָנַי אני מושיע אותם.

עלינו להתבונן מכך מעלת הדברים שאנו זוכים לקבלם על ידי תפילה, כנגד מה שהאדם לכאורה רוצה שישתדר הכל מבלי שיצטרך לבקש, שיצליח בלימודו בלי שיצטרך לבקש כל פעם שוב, ואילו ידע מה שהוא מרויח ומקבל בשכר שהוא מבקש, היה שמח לבקש ולא ירצה לקבל חנם, הנה לפנינו שני אנשים שהתמלא רצונם, האחד קיבל מה שרצה בלא שביקש, והשני הוצרך לבקש ולהתפלל, הנה זה שקיבל בלא תפילה קיבל בחסד, ונתמעטו זכויותיו שהרי אין סיבה שיקבל בחנם, ואילו זה שזכה לקבל על ידי התפילה הרי שילם על בקשתו בזכות התפילה.

אבל האדם באופן הרגיל רוצה לקבל את הכל מבלי לשלם, כאילו יש הרגשה יותר טובה כשזה מגיע באופן 'טבעי' בלי לבקש, בלי להתפלל, אבל האמת שכשקיבל על ידי תפילה, הוא נשאר עם הזכויות שלו, הוא קיבל בזכות התפילה, אבל אם קיבל את זה בחסד, זה על חשבוננו, כמו שמבואר שבת ל"ב א' ועוד מקומות שהנכנס למקום סכנה אף אם הצילו אותו מנכים לו מזכויותיו.

<sup>1</sup> ובפרט אם הוא קודם שמגיעים לקושי, לפני שמגיעים לחידור, לפני שנולדים, לפני שנוצרים.

**ומי שמתפלל על הכלל יש לו גם את זכות הכלל**, וההצלה שלהם נזקפת לזכותו, גם אם הוא "מרגיש מובטח לגבי עצמו", אם התפלל יש לו את הזכות שיש רחמים בעולם בגלל התפילות שלו.

## להרגיש בחוש את הקירבה להקדוש ברוך הוא

בכדי להמחיש את חשיבות ההרגשה בחוש עד כמה יש להרגיש את הקשר והקירבה להקדוש ברוך הוא ושכלי התבוננות נשארים בידיעה בעלמא בלי 'להרגיש' זאת, סיפר הרב זללה"ה איך שפעם הדגים מרן החזון איש זללה"ה איך יגיב בחור ישיבה כשישמע את הדברים הבאים:

שמעת? יש הקדוש ברוך הוא!.

מה באמת? יגיב בפליאה.

"וכשמדברים אליו הוא שומע!".

אכן כך? הוא יגיב בקול בקריאת התפעלות נרגשת.

"וכשמבקשים ממנו הוא נותן!".

אז הוא ישאג וירעש כולו מרוב התרגשות.

- הנה כל אחד מתפלא לשמוע דברים אלו, הרי הכל ידוע מאוד לכולם, אבל זו היתה כונתו של מרן החזון איש לבטא בהמחשה זו, שאף על פי שהכל נראה כאילו ידוע, אבל הידיעה לא חדורה בלב, אם אדם היה שומע את הדברים בפשטותן כשומע על אדם פלוני כך שהוא בעל לב טוב ועוזר, וכדאי לפנות אליו, היה קולט משהו אחר.

כונת הדברים, כולנו מאמינים בני מאמינים, כולנו יודעים הכל, יודעים שהקדוש ברוך הוא ברא את העולם, יודעים שהוא אוהב את עם ישראל, וכל אחד ואחד כבן יחיד, יודעים שאפשר להתפלל, ואפילו מצוה להתפלל, ויודעים שאם מבקשים מתמלאות הבקשות, יודעים הכל בידיעה חזקה, אבל לא "חיים" את זה מספיק,



חסרה ההרגשה הזו בצורה מוחשית, כמו אם היו מספרים לו שבבית פלוני נותנים לכל מי שמבקש, שהיה רץ בהתפעלות ובשמחה, כי זה דבר מוחשי.

אדם שרוצה איזה דבר הוא הולך לחבירו ומבקש, והוא מבין שאם הוא מבקש מחבירו הוא כנראה יסכים ויתן, אותה הרגשה מוחשית והרבה מעבר לכך צריכה להיות בבואינו להתפלל, הנה אנו עתה ניגשים ועומדים מול הקדוש ברוך הוא ומבקשים ממנו, והוא נותן, והרי חבר פלוני שנותן לו לא יתן אלא מה שכבר נרשם מן השמים שהוא יקבל, ועל ידי התפילה יקבל גם מה שלא נרשם, ומה שלא מגיע לו.

וכאשר יתן האדם אל לבו גודל אהבת ד' אליו, והקירוב שהוא מקבל כשחוזר בתשובה, והחשיבות הגדולה שיש לכל התקדמות מצדו, שאינה מתבטלת ברוב ולא באלף, ימצא טעם וקורבה גדולה בתפילה, שהרי הוא מדבר אל החפץ להיטיב עמו, וכמה נעים לאדם לפנות בבקשה אל מי שמקבל את בקשתו בכבוד וברצון, ובפרט שבידו היכולת לעשות לו כל חפצו, וכבר נתבאר שיש תביעה גדולה כשאינו מתקשר בהרגשתו אל האהבה והקורבה הזו, ומי שמתרגל בזה משתנית כל מציאות חייו בעולם, מרגיש תמיד שיש לו אל מי לפנות, ואינו לבד בעולם, וכשיש לו הרגשה גרועה יש לו למי לפרוק הרגשתו ולקבל העידוד והסיוע, ואם יתבונן בדרכיו לא ימהר להרגיע עצמו אלא ישמח עם הרגשת עלבון וכיוצא בזה, מפני שעל ידי זה זכה להתפלל בלב נשבר, ונתקבלה תפלתו, וזכה להתקדם, וגם מתכפרין עונותיו וזוכה לענוה.

**יש להחדיר ולהמחיש לעצמנו את אהבת הקדוש ברוך הוא אלינו ועד כמה הוא רוצה שיהיה לנו טוב.**

## שכינה כנגדו - כפשוטו

כתב הרב זללה"ה<sup>2</sup> "ובאמת מה נורא הדבר שניתן רשות לאדם לדבר לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא בכל עת, וכבן לפני אביו", ופעם אמר הרב זללה"ה

<sup>2</sup> במכתבי התעוררות ח"א פ"ג מכתב ב'

מי יודע אם גם בעולם הבא תנתן לנו הזכות הזו לדבר עם הקדוש ברוך הוא בכל עת שירצה.

במשנה ברורה סי' צ"ה סק"ה כתב בשם ספר חסידים, "ואותן המגביהים ראשיהם ועיניהם למעלה {בשעת התפילה} כמביטים על הגג, המלאכים מלעיגים עליהם", ביאור הדברים: המלאכים מסתכלים עליך, איך שהקדוש ברוך הוא עומד לידך, ומסתכלים איזו חיבה יתירה נודעת לאדם שזכה לכך שהקדוש ברוך הוא יורד אליו, ושומע אותו, ואילו הוא אותו מתפלל מביט כלפי מעלה ומסתכל אל השמים כמדבר למרחק, והמלאכים מלגלים עליו כי הם רואים איך שהקדוש ברוך הוא כביכול יורד ומשרה שכנתו כנגדו ושומע תפילתו כדבר אב עם בנו, והם מסתכלים מלמעלה ומתפעלים מכוחו של ילוד אשה שזוכה לשכינה כנגדו, והוא בחוסר הבנתו מסתכל כלפי מעלה.

אם נתבונן ונחוש עד כמה אהבת הקדוש ברוך הוא אלינו, ועד כמה חפץ בשובנו אליו, ועד כמה מלמד עלינו זכות, וכמבואר בפסוקים רבים בדברי הנביאים, אם נתבונן ונרגיש בחוש שהקדוש ברוך הוא מצפה לתפילתנו, ועומד ושומע את דברינו... ננצל את ההזדמנות הזו במלא חפנים, לבקש יותר ויותר, כדכתיב "...הִרְחֵב פִּיךָ וּפְתָח אֲפִיקֶיךָ".

ולא שחסרה הידיעה, אלא שכשמתרגלים בידיעה הזו לפעמים הדבר נעשה כאילו מלומדה, (והדבר ניכר אצל בעלי תשובה, כשפתאום מגלים את מציאות הקדוש ברוך הוא, הם חיים זאת הרבה יותר בחוש ובפשטות כפי שהוא באמת), וצריך לחדד ההרגשה הזו, הגם שנולדנו עם זה, וכל אחד התרגל לזה מקטנותו, לחדד ולהרגיש ולחיות את הקירבה הזו, ממש כְּדָבָר איש אל רעהו, וכלשון מרן החזון איש זללה"ה "עבודה נְאֻצֶּלָה בתפילה להרגיש כמו חי איך שהקדוש ברוך הוא יושב ושומע ומאזין הגיון הלב".

ובסנהדרין כ"ד א' המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכנה כנגדו, ואמרו יבמות ק"ה ב' המתפלל צריך שיהא עיניו למטה ולבו למעלה.

## כל אחד בכל מצב

בתהלים "פֹדֶה ד' נֶפֶשׁ עֲבָדָיו, וְלֹא יִאֲשָׁמוּ כָּל הַחֲסִים בּוֹ", מובא מהגר"א שאמר להגר"ח מולאז'ין שאינו סבור כהחובת הלבבות שכשאדם הולך לעשות עבירה אינו יכול לבטוח בהקדוש ברוך הוא, לא כך, אלא 'כָּל הַחֲסִים בּוֹ, וּכְלִשׁוֹן זֶה אָמַר לַהֲגַר"ח "לא כתוב כאן לא אליהו (הגר"א) ולא חיים (הגר"ח) אלא 'כָּל הַחֲסִים בּוֹ', ובברכות ס"ג א' דרש בר קפרא איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה "בְּכָל דֶּרֶךְךָ דַּעְהוּ וְהוּא יִיָּשֶׁר אֶרְחֶיךָ" אמר רבא אפילו לדבר עבירה.

כתוב בתורה "כִּי מִי גֹי גָדוֹל אֲשֶׁר לֹא אֱלֹהִים קִרְבָּים אֵלָיו כִּד' אֱלֹקֵינוּ בְּכָל קְרָאֵנוּ אֵלָיו", ובמדרש ואתחנן אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם כשתהא רואה בניך בצער ואין מי שיבקש רחמים עליהם מיד ענה אותך, אמר לו הקדוש ברוך הוא משה חייך בכל שעה שיקראו אותי אני אענה אותם דכתיב "כִּד' אֱלֹקֵינוּ בְּכָל קְרָאֵנוּ אֵלָיו".

## המטרה היא – לייחל לחסדו

הצורך של האדם בתפילה שומר עליו להיות קשור לבוראו, כענין שכתוב במשלי שביקש שלמה שלא יתנו לו עניות ולא עשירות "שִׁתִּים שָׂאֲלָתִי מֵאֲתָךְ אֶל תִּמְנָע מִמֶּנִּי בְּטָרֶם אָמוּת... רֹאשׁ וְעֶשֶׂר אֶל תִּתֵּן לִי הַטְּרִיפֵנִי לָחֶם חֶקֶי", אל תתן לי עשירות פֶּן אֶשְׂבַּע וְכַחֲשִׁיתִי וְאִמְרָתִי מִי ד', - שלמה המלך מבקש שלא יתנו לו עושר, כי אם יסתדר בלי לבקש הוא עלול להגרר ולחשוב שהוא מסודר לבד, והיות ומטרת האדם בעולמו להדבק בבוראו, נתנו לו סיוע בזה שיצטרך לבקש, וזה מלבד מה שיקבל שכר על התפילה.

מן החסדים הגדולים הוא מה שמונעים מן האדם את מילוי כל צרכיו כדי שיצטרך לבקש בתפילה.

כי מטבע בני אדם שכל שאין לו סיבה להגיע ולבקש, הוא מאבד את רגש הקשר, והדבר קיים גם בין בני אדם גם אצל אנשים שהאדם מרגיש קרוב אליהם ושהוא חייב להם הכרת הטוב, ושהוא חייב בכבודם, ושהוא רוצה להיות עמם בקשר, אם

אין לו סיבה לבא ולקבל מהם, נחלש הקשר עמם, ורק כאשר חסרים לו דברים והוא נצרך אליהם, בכך נבנה הקשר.

אם לא היו לאדם עניינים החסרים לו והקרובים ללבו שהוא צריך להתפלל עליהם, בהכרח בטבע הבריאה לאט לאט הוא היה מרגיש רחוק, והיה עלול להתנתק.

כיוצא בדבר, אם בני ישראל לא היו צריכים לעלות לרגל שלש פעמים בשנה וכמו שכתוב איש תחת גפנו ותחת תאנתו, היו מאבדים את הקשר, גם אם היה רוצה מאד!

כיוצא בדבר מה שמבואר בקרא "וַיַּעֲנֵף וַיִּרְעַבְךָ וַיֹּאכְלֶךָ אֶת הַפֶּן אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ וְלֹא יָדָעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצָא פִּי ד' יִחְיֶה הָאָדָם", - הכל כדי שידע שהוא צריך את רחמי הבורא מידי יום ביומו, שאם לא ישלח לו את המן, ימות ברעב.

וכך גם מבואר בתהלים "הִנֵּה עֵין ד' אֶל יִרְאֵיו לְמִיִּחְלִים לְחַסְדּוֹ", "רוֹצֶה ד' אֶת יִרְאֵיו אֶת הַמִּיִּחְלִים לְחַסְדּוֹ", "יראיו", ו"מייחלים לחסדו", אינם עניינים נפרדים, לכאורה היה ראוי שליִרְאָיו לא יחסר כלום, אבל בפסוק מבואר לא כך, אלא יראיו, זה המייחלים לחסדו, כי מי שצריך להגיע להקדוש ברוך הוא הוא יותר מרגיש קשור אליו, ואותם רוצה ד', לא את הגבורים בעצמם, לא בגבורת הסוס ולא בשוקי האיש.

מה שחסר לאדם אם זה בעיות בפרנסה או יסורים והוא צריך להתפלל זו מתנה לאדם, כי אם היה לו הכל ולא היה צריך להגיע לתפילה גם אם הוא מאוד רוצה היה פוגש את הקדוש ברוך הוא רק בסוף ימיו כאשר "לך תכרע כל ברך".

וכן ביאר זקנינו הגר"ש זללה"ה את ענין קללת הנחש וז':

"ואני בעניי פירשתי קללת הנחש המסית "ועפר תאכל כל ימי חיך" (ג' י"ד), באופן זה, כי לכאורה מכיון שעפר היא דרך אכילתו של הנחש, כדכתיב ונחש עפר לחמו, אם כן מה איכפת ליה לנחש, ולא עוד אלא שלחמו נתן ומימיו נאמנים, אינו צריך לעמול ולהרויח כדי מחיתו, אלא עולה לגג, מזונותיו עמו, יורד למטה מזונותיו עמו יומא ע"ה א'.

אולם הענין מתיישב על פי מאמרם ז"ל במכילתא, הובא בילקוט בשלח, שאלו תלמידיו את רבי שמעון בר יוחאי, מפני מה לא ירד מן לישראל פעם אחת בשנה, אמר להם אמשול לכם משל, למה"ד למלך בשר ודם שהיה לו בן אחד, פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה, חזר וקבע לו בכל יום והיה מקביל פני אביו בכל יום ע"כ.

והנה בזה שנתנו לו להנחש מזונותיו מוכנים בכל עת ועידן, נתקלל שאינו רשאי לקבל פני הזן ומפרנס לכל ימי חייו, נטלה מהנחש הזכות להתפלל על מזונותיו ולבקש מד' אכלו, כמו שאר בעלי חיים השואגים לטרף ומבקשים מד' אכלם, לו לנחש המסית, נתנו לו מזונותיו מוכנים לכל ימי חייו בכל אשר ימצא, ואין לו רשות לבוא בחצר המלך לבקש אוכל, וזו היא הקללה היותר נמרצה.

והמוסר השכל היוצא מזה הוא, כי אוהב ד' ביותר את העניים הדופקים על פתחו תמיד ותולים מבטחם בד', ושונא הוא ביותר את אלה השמים כסף זרועם ובוטחים בעשרם, עכ"ל.

הציפיה של כל צורב לכאורה היא להיות מסודר בידיעת התורה, ולדעת הכל, בבירות, ובלא צורך בתפילה על כל דבר הקשה, בלי צורך להתחנן "אבינו האב הרחמן", להיות כבר "חכם בעצמו", וכן בשאר ענייני החיים הרצון הטבעי הוא 'להיות מסודר'.

טבע האדם לרצות לקבל הכל בלי שיצטרך כלל לבקש, והאמת היא שמי שמבקש שלא יצטרך לבקש, הרי הוא כמבקש שיתנו לו קצת מקיללת הנחש, לפי מה שביאר זקינו הגר"ש זללה"ה בח"ח על התורה הנזכר.

וזו אכן קללה, כי הדבר המועיל לאדם להתחבר להקדוש ברוך הוא הוא מה שהוא צריך להגיע אליו, אם הוא מרגיש מסודר הוא הולך ושוכח, **אם כן מה שחסר לנו ואנו נאלצים לבקש, זה לא עונש, אלא זו מתנה משמים, כדי שישמר הקשר בליבנו.** וכן מצאנו בדור המדבר שמעלתם שחיו בהשגחה קבועה, כמו שאמרו חז"ל שלכן לא ניתן להם מן אלא ליום אחד כדי שידעו כל יום שהם צריכים להגיע לרחמי שמים, וכמ"ש הרמב"ן בפסוק בלתי אל המן עינינו, שלא היתה להם השלוה של

פת בסלו, וביארו חז"ל שאדם שיש לו חמשה בנים דאג מה יאכלו מחר כי לא נשאר כלום למחר וכולם כיוונו לבם לשמים!, וכדאיתא במדרש הנ"ל.

וכן יתכן לפרש מה שאומרים בברכת המזון, "ונא אל תצריכנו ד' אלקינו לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם כי אם לידך המלאה... שלא נבוש..." , ולכאורה המשפט "כי אם לידך..." מיותר, שלאחר שמבקשים "ונא אל תצריכנו לידי מתנת בשר ודם שלא נבוש", ממילא מובן שיהיה לנו הכל ממתנת שמים, ומה יש להוסיף "כי אם לידך..." , אלא אנחנו מבקשים שנצטרך להגיע לידך המלאה הפתוחה וכו', ולא שנקבל את זה בלי ההצטרפות לידך המלאה הקדושה והרחבה שנותנת לנו, ומתפרש "אנו מבקשים שלבשר ודם אל תצריכנו, אבל ל'ידך' כן תצריכנו", ולא שנהיה מסודרים, ולא נצטרך לבקש.

## מעלת מה שהתקבל על ידי התפילה

התורה שאדם מקבל על ידי תפילה שהתפלל, זה נקרא תורה שהוא "יצר" אותה, מה שאין כן תורה שקיבל על ידי שהוא נברא חכם, שזו מתנה שקיבל משמים, ולא נעשה על ידי מעשה שלו.

וכשקוראים פרק קי"ט בתהילים, רואים עד כמה התחנן דוד המלך לידיעת והבנת התורה, ובמסורה איתא שאין בכל הפרק הזה שהוא מאה ושבעים ושש פסוקים שום פסוק שאין בו הזכרת התורה, "אמרתך" או "משפטיך", או "חוקיך", וכיוצא בזה, חוץ מפסוק אחד ערוב עבדך לטוב, [וגם זה יש לומר שאין טוב אלא תורה, והתרגום מפרש ערוב מלשון והערב נא].

ועוד איתא בזוהר<sup>3</sup> (ח"א רכ"ג) שבשכר שבכתה לאה לזכות ביעקב זכתה להוליד ששה שבטים וזכתה להקבר עמו, וזהו ועיני לאה רכות מבכיות התפלה, והנה רחל

<sup>3</sup> וז"ל הזוהר פרשת ויחי רכ"ב ב' "ותא חזי אבהתא זכו לאתקברא תמן אינן וזווגייהו, יעקב הוא ולאה מאי טעמא רחל לא והא כתיב ורחל עקרה דאיהי עקרא דביתא, אלא לאה זכתה ביה לאפקא שית שבטין מגזעא קדישא בעלמא יתיר ובגיני כך אתייהבת עמיה לזוגא במערתא, א"ר יהודה לאה כל יומהא הות בפרשת אורחין קיימא ובכת בגיניה דיעקב כד שמעת דאיהו צדיקא וצלוחא אקדמת ליה והיינו דכתיב ועיני לאה רכות כמה דאוקימנא דמקדמת ויתבת בפרשת אורחין למשאל, רחל לא נפקת לאורחין לעלמא, בגיני כך זכתה לאה

לא בכתה כי ידעה שהקטנה לקטן והוא מגיע לה בדרך הטבע, וגם יעקב מסר לה סימנים, ואם כן אין תביעה למה לא בכתה כי מגיע לה בלא בכיות, ובכל זאת זכתה לאה בשכר הדמעות, היות והקשר נעשה על ידי תפילותיה של לאה, לכן הוא נשאר לעולם שנקברה עמו, למדנו שאם היתה רחל בוכה לזכות ביעקב היתה מקבלת יותר, שיש מקום להוריד דמעות שיתקיימו הברכות, כמו שיש מקום לעשיר לבכות שיתקיים עושרו ושיתקיים תורתו ויתקיימו בניו.

## ב. על מה להתפלל

### להקדים להתפלל לפני שצריכים

בסנהדרין מ"ד ב' אמר רבי אלעזר לעולם יקדים אדם תפלה לצרה, שאילמלא הקדים אברהם תפלה לצרה בין בית אל ובין העי לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט, ולמד כן רבי אלעזר מן הפסוק באיוב "הִיעָרָף שׁוֹעָף לֹא בָצָר וְכָל מֵאֲמָצִי כֹחַ", ופירש רש"י "הִיעָרָף שׁוֹעָף לֹא בָצָר - כך היו אומרים חביריו לאיוב, כלום הקדמת שׁוֹעָף לֹא בָצָר, עד לא באה הצרה אם היית עושה כן היו הכל מאמצים את כחך".

**כל מי שמקדים בקשה להינצל זוכה שתתקבל תפילתו יותר,** כמו שיותר קל לזכות שתישמר בריאותו משיבריא מחליו, וכמו שאמרו בגמרא שבת ל"ב א' אמר

---

לאתקברא עמיה ורחל קיימת קבורתה בפרשת אורחין ואתקברת תמן, הדא הוא דכתיב ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל, מהו עלי, עלי ודאי כלומר בגיני, בארץ כנען בדרך בגיני מיתת בדרך דלא נפקת בגיני לעלמין כאחתה, בגין כך לאה דנפקת ובכת בפרשת אורחין בגיניה דיעקב זכתה לאתקברא עמיה, רחל דלא בעאת למיפק ולמשאל בהדיה בגין כך קבורתה בפרשת אורחין, ורזא דמלה הא אוקימנא ואתמר דא באתגליא ודא באתכסיא, ותא חזי דתניא דמעין סגיאיין שדיאת ההיא צדקת לאה בגין למהוי חולקיה דיעקב ולא בההוא רשע דעשו והיינו דתנינן כל בר נש דאושיד דמעין קמיה דקודשא בריך הוא אף על גב דאתגזר עליה עונשא יתקדע ולא יכיל ההוא עונשא לשלטאה ביה מנלן מלאה דהא לאה אתגזר למהוי חולקא דעשו והיא בבעותא אקדימת ליה ליעקב ולא אתייהבת ליה לעשו".

רב יצחק בריה דרב יהודה לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה, שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והיפטר, והענין שלשנות את האדם ממצבו צריך יותר זכויות, מלהעמידו במצבו, וכן בעני ועשיר וכיוצא בזה, וכמו שכתב הרמב"ן בפרשת עקב<sup>4</sup>, בשביל לחזק את הבריא מספיק 'משהו', מפני שצריך פחות זכויות להנהיגו בדרך הטבע להינצל, מה שאין כן מי שמגיע ברגע האחרון שהוא כבר מוכרח, וכבר נעשו דברים בעולם שצריך לשנותם בעבורו, ולא תמיד זכויותיו מספיקים לזה.

ואמר מר עוקבא בשבת שם שהדבר מבואר בפסוק "כי יפול הנופל ממנו" ממנו להביא ראיה, פרש"י - **מאחר שהוא נופל, צריך למצוא ממנו וממעשיו ראיה לזכות,** ע"כ, כאשר העולם מונהג בהנהגה מסויימת, כגון שכבר נעשה האדם חולה, מי שבא

---

<sup>4</sup> בפרשת עקב לפני פרשת והיה אם שמוע, משה רבינו אומר לבני ישראל שארץ ישראל איננה כמו ארץ מצרים, כי בארץ מצרים יש תמיד מים מהנלוס, "אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת זֶרְעֶךָ וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלְךָ כִּגְן הַיֶּרֶק", אבל ארץ ישראל היא "אֶרֶץ הָרִים וּבִקְעֹת לְמִטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מַיִם", "אֶרֶץ אֲשֶׁר ד' אֱלֹקֶיךָ דִּרְשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי ד' אֱלֹקֶיךָ בָּהּ מִרְשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה", ואחר כך "וְהָיָה אִם שָׁמַע...". וביאר הרמב"ן מהו החילוק בין ארץ מצרים לארץ ישראל, וזה לשונו "ופשוטו של מקרא בדרך האזהרות נאמר, שאמר להם ושמתם את כל המצוה וירשתם ארץ זבת חלב ודבש כי ה' יתן מטר ארצכם בעתו והארץ תתן יכולה, אבל דעו לכם שאינה כארץ מצרים להשקות אותה ברגל מן היאורים ומן האגמים כגון הירק רק היא ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה מים לא בענין אחר, וצריכה שידרוש ה' אותה תמיד במטר, כי היא ארץ צמאה מאד וצריכה מטר כל השנה, ואם תעברו על רצון ה' ולא ידרוש אותה בגשמי רצון הנה היא רעה מאד לא תזרע ולא תצמיח ולא יעלה בה כל עשב בהריה, ע"כ.

והרמב"ן מוסיף מה שיש ללמוד מפרשה זו להנהגת העולם, וזה לשונו: "והנה הפרשה הזו תזהיר במנהגו של עולם, וממנה נלמד כי אף על פי שהכל ברשותו ונקל בעיני ה' יתברך להאביד יושבי ארץ מצרים ולהוביש נהרותם ויאוריהם, אבל ארץ כנען תאבד יותר מהרה שלא יתן בה מטרות עוזו. החולה צריך זכות ותפלה שירפאהו השם יותר מן הבריא שלא בא עליו החולי, וכך המדה בעני ובעשיר ומאיר עיני שניהם ה', ע"כ.

כשם שהבריא די לו בפחות זכויות בשביל שלא יחלה, והחולה צריך יותר זכויות בשביל להתרפא, וכשם שהעשיר צריך יותר עבירות כדי שיקחו לו את העושר, והעני צריך יותר זכויות כדי שיתנו לו את העושר, תדעו שכך הוא ההבדל בין ארץ מצרים לארץ ישראל, ארץ מצרים לא צריכה זכות בשביל שיהיה שם מים, אלא רק אם יעשו הרבה עבירות יקחו להם את המים, וכל עוד שהם בדרגה מסויימת אין להם לחשוש, לקחת את מה שיש זו דרגה אחרת, אבל ארץ ישראל שבשביל לשתות היא צריכה גשם, אם לא יזכו לא יתנו להם.



עכשיו לבקש באופן פרטי שיטפלו בו, צריך יותר זכויות, ואם הוא לא בדרגה שהוא זכאי לכך, לא יזכה לזה.

ויש עוד טעמים לכך שתפילה שלפני שבאה הצרה מתקבלת יותר, דכיון שנתעורר לבקש קודם שהוכרח לזה, תפלתו מתקבלת יותר, מפני שהוא מכיר את בוראו מעצמו, ומשליך יהבו על ד' בכל עת, וזה יותר דרך כבוד מאשר זה שבא לבקש רק כשיש לו בעיה, וכשהיה לו טוב הוא לא הכיר שהכל מבוראו יתברך שמו, ועוד שכונתו ובטחונו חזקים יותר כי בטוח יותר שתתקבל תפלתו כשיש דרכים רבים להצלתו, ואין צריך לעשות לו נס או כעין נס בהשגחה פרטית, שהרי עדיין לא הוחלט שיש לו צרה כלל, ובקל יצילוהו שלא יגיע לידי צרה, וממילא מכיון בשלימות הראויה.

וכתוב בהנהגות שכתב תלמיד הגר"ח מולאזין ז"ל, "שאלתיו תרופה לכעס ולדברים בטלים ולשון הרע, והשיב: יקדים תפילה לצרה, כדאיתא בסנהדרין אמר רבי אלעזר לעולם יקדים אדם תפילה לצרה עיין שם, או בבוקר ישכים ויאמר רבוננו שְׁל עוֹלָם הַרְיֵנִי הוֹלֵךְ לְגֵיא צְלָמוֹת לְמָקוֹם מְסוּכָן, הַצִּילֵנִי מִחַטָּאִים וּפְשָׁעִים וּבְפֶרֶט מִחַטָּא פְּלוּנֵי וִירְבָּה בָּזָה מִקִּירוֹת לִיבּוֹ גַּם בֹּא-לוֹקֵי נְצוֹר", וכעין זה גם בספר כתר ראש בשמו.

## תפילה על כל דבר

כתב מרן החזון איש זללה"ה באגרות (ח"ג כ"ג) "אדם רשאי לנסח תפילה קצרה לצרכיו ואף להזכיר שם ובכל זמן ביום, ואין צריך לכוללה בתפילת שמונה עשרה ומתחיל בלשון יהי רצון מלפניך... שְׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם... וּבְפֶרֶט... וְתִתֵּן לִי כֹחַ לַעֲמוֹד נֶגֶד... וְתַסְלַח לִי... וְאַזְכֶּה שְׁלֵא לְהַפְשִׁיל עוֹד וכו'".

יש להתרגל לבקש על כל דבר פרטי שנפגשים בו, ואף אם לפי מה שמקובל בין בני אדם נראה הדבר כאילו זהו 'דנדוד', כאילו יש כאן מעין 'הטרחה', כי אין הבקשות מן הקדוש ברוך הוא כבקשות מבשר ודם, הבקשה מהקדוש ברוך הוא היא מטרה כשלעצמה - 'לבקש', ובפרט שהרי בלאו הכי הקדוש ברוך הוא עושה עבורו את כל הפרטים האלו, והרב זללה"ה היה אומר תמיד שהוא מתבייש מהקדוש ברוך הוא

שמכין עבורו את כל הפרטים האישיים הכי קטנים, ומביא לו, והיה חוזר על כך בהזדמנויות שונות, ולמשל מעשה שהיה איזה צורך לחתיכות בד מסוג מסויים, ובדיוק הביא אדם לבנו שאריות בדים מאותו המין שמתאימים לצורך זה, ואמר אני מתבייש איך שהקדוש ברוך הוא מביא לי כל פריט הכי קטן הכי אישי.

כל דבר פרטי בין בעניינים הפרטיים ובין בעניינים שבין אדם לחבירו, להתפלל עליו, וכשמבקשים באמת, זוכים! - מי שמתרגל לבקש על כל מה שליבו חפץ, הוא פתאום רואה שכל העולם פתוח לפניו, "הַרְחֵב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ" - כל מה שאתה רוצה נותנים לך, כל מה שברצונו של האדם יכול לבקש ותקויים בקשתו, ובלבד שיאמין בבקשתו ויבקש באמת.

## לבקש פעמים רבות

וכיוצא בזה לענין לחזור על אותה הבקשה כמה פעמים אין להמנע, וכמו שהיה החפץ חיים אומר שמבן אדם אין מרבים לבקש, אבל אין הבקשות מהקדוש ברוך הוא כמו בקשות מבן אדם, אין מושג שלא נעים לנדנד!, שהרי משה רבינו ביקש **יותר מאלף וחמש מאות פעמים** עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא 'רַב לָךְ', ובירושלמי ברכות פ"ד ה"א אמרו על הפסוק "גַּם כִּי תִרְבֶּוּ תִפְלֶה וגו'" **מכאן שכל המרבה בתפילה נענה.**

## אין טעם להתבייש

בתפילה יש לבקש כל מה שיעלה על לב האדם ולבקש שיהא זה לטובה, ומצינו בגמרא תענית ט' ב' על רב פפא שביקש רחמנא ליצילן מכיסופא דאמורא פלוני ששואלו ואינו יודע להשיב, ובביצה ל"ח א' יהא רעוא דאימא מילתא דתתקבל.

וכן הדבר בכל משאלות לבו הקטנים, שהרי כל משאלות לב האדם גלויים לפניו יתברך, והוא העושה אותם, ולמה לא יבקש מלפניו, הרי אין שייך כאן בושה שרוצה

להסתיר משאלה כזו, וכשהוא רוצה שתעשה בקשתו כך וכך, הרי הוא רוצה שהקדוש ברוך הוא יעשנה כך, וכשהאדם מתרגל שבכל משאלותיו ד' קרוב אליו הרי הוא איש אחר, שכל מפתחות העולם בידו, ואם יתבונן תחלה שהוא כמבקש את מנתו ממחלק המנות, שהכל נעשה על פי דברו, תהא תפלתו מיוחדת, דהיינו שאם יחשוב רגע קודם בקשתו הרי הכל בידו ואין עוד מלבדו ואני בא לבקש ממי שבידו לסבב הכל לטובתי, והוא קרוב לכל קוראיו, ממילא ידבק בכונתו ובטחונו, והצלחתו מובטחת.

## לעשות הכל על ידי תפילה

האדם יכול לסדר את כל ענייניו הרוחניים והגשמיים בכל תחום שהוא, על ידי התפילה, ולא זו בלבד שימלאו משאלותיו עוד יקבל שכר על שביקש, ובבקשות פרטיות מחשבותיו מכוונות ומדבר מתוך הלב, ותפלתו כראוי, ומתקבלת.

כל מה שהאדם רוצה לתקן בזולתו, העצה הקלה והמועילה היא לבקש מהקדוש ברוך הוא שיתן בלב זולתו ויצליחנו לתקן הדברים, בין אם הדברים נוגעים בביתו ובין בחביריו ובין ברבותיו, ועל ידי זה הוא נעשה שותף בכל התיקונים והמעשים הטובים שנגרמים על ידי זה, כל מה שצריך להעיר בביתו או לחבירו וכיוצא בזה, יבקש בתפילה לסדר הענינים.

וגם מצות כיבוד אב ואם יכול לקיים בתפילה להצליח עניניהם ברוחניות וגשמיות, מיהו אינו נפטר ממצותו המעשית כשצריך לזה (עיי' מכתב מרן החזון איש זללה"ה<sup>5</sup>).

---

<sup>5</sup> וז"ל בח"ג אגרת ס"ב "...כמו בקנין הכסף והרכוש, אין ההשתדלות רק פרעון חוב, וחלילה לחשוב כחי ועצם וגו', כן השתדלות הצלת נפש רק מצוה, אבל צריך לזכור שאין בכחנו לעשות מאומה, רק במעשינו אנו מעוררים שערי רחמים שמעשי ידינו יכוננו את המבוקש, ומי שמתפלל ומרבה תחנונים על ההצלה הוא פועל יותר מהמשתדל, אך הדבר צריך שיקול, דבמקום דההצלה פשוטה במעשה, הרי הוא עובר על לא תעמוד על דם רעך, ומי שרואה אדם טובע בנהר ויכול להצילו ואינו מציל, ועומד להתפלל שינצל, הרי זה שופך דמים, אבל אם אין בידו להציל, ואינו מתפלל על הצלתו, הרי זה מונע מלהציל אף שיעשה השתדלות להצלה,

וכל עניני חסד להיטיב עם חבירו וכיוצא בזה יבקש על זה בתפילה, ואפילו אם אין הדברים יוצאים מן הלב הם משפיעים על רגשות האדם כמו שכתב מרן החזון איש זללה"ה באגרות, והרי זה כעושה מעשה חסד כראוי, שאף על פי שאין לו את הרָגֶשׁ לזה לא נחסר בחשיבות מעשהו, ועל ידי זה חוסך מעצמו ביטול תורה ודיבורים ועניינים שונים, ומועיל לו ולחבירו את התועלת האמיתית.

ויש להקדים התפילה קודם העת המוכרח לזה כמו שנתבאר לעיל, ולהתפלל על הדבר הפרטי הנצרך לו, שבזה כונתו ובטחונו חזקים יותר, ותפלתו נשמעת, כגון להתפלל על הלימוד של אותו סדר או אותו ענין בסוגיא, וכן על ענין הנצרך בביתו באותו יום, וכיוצא בזה, ויבקש שימולאו משאלות לבו בזה לטובה, כענין שאומרים גִּמְלֵם חֲסִדִּים טוֹבִים, שאם אין זה לטובתו הרי רצונו שלא ימלאו בקשתו, או שישבבו הדברים שיהא לטובה<sup>6</sup>.

## ג. באיזה אופן להתפלל

### להרגיש רצוי

"שִׁמְעַתְּ תְּפִלָּה עֲדִידָה כָּל בֶּשָׂר יְבֹאוּ", אם אדם היה יודע כמה שהקדוש ברוך הוא מתאוה לתפילתו, ושומע אותו ורוצה לעזור לו, היה מרגיש אחרת, והרי אמרו חז"ל שהקדוש ברוך הוא מצטער בצער של כל אדם וכמו שאמרו סנהדרין מ"א א' בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת כו', וזה נאמר גם על הרשעים, הקדוש ברוך

---

- לא מפני שמקוה להציל, רק רדוף אחרי רחמי לב, וכבר אמרו חז"ל (מגילה ט"ז ב') גדולה תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות, ואלמלא דוד עוסק בתורה אין יואב על הצבא..." עיין שם עוד.

<sup>6</sup>"הא אין לנו אלא לבקש מבעל הטוב למלא משאלותינו לטובה, וברוך הוא היודע הטוב אשר לא ימנע טוב מההולכים בתמים". (מכתבי התעוררות חלק א' פרק א' א').

הוא רוצה לעזור, וזהו ביאור המילים שומע תפילה, יש כח מיוחד של תפילה, בין אם מגיע לאדם או לא מגיע לו, אם מבקש נותנים לו בלי קשר לחשבונות של הזכויות שלו.

אם אדם היה יודע להרגיש 'אני מדבר עם מי שהכי יכול לעזור לי ורוצה לעזור לי...', ושלא צריך שום הקדמה לתפילה - רק תבקש!

**אם אדם היה יודע כמה הקדוש ברוך הוא קרוב אליו בתפילה לא היה צריך עוד אף אחד בעולם,** לא עידוד מאף אחד ולא התייחסות מאף אחד, כי הוא הולך למי שבידו הכל, והוא מסדר לו הכל, והוא מחכה ורוצה לעזור לו יותר ממה שהוא רוצה, ומצטער בצער של האדם ושומח לעזור לו, וגם לאחר שחטא, והבא ליטהר מסייעין בידו.

## להרגיש שמבקש ומקבל

רק צריך לחשוב לרגע שהוא באמת מבקש, לא להיות במצב של "שליחת" בקשות בעלמא, כשעומדים בתפילה, לחשוב לרגע, אני מדבר עם הקדוש ברוך הוא ואני רוצה את הדבר המסוים הזה, ואני מבקש ממי שיכול לתת לי ורוצה לתת לי, ואני מרגיש שהוא איתי ושאני מדבר איתו, כמעט תמיד הוא יראה שזה עזר, אם בבקשה שלו הוא ירגיש עם מי הוא דיבר הוא יראה שנתנו לו.

צריך שהתפילה תהיה בהרגשת בקשה, לא כמי ש'שולח הודעה', 'ותן בליבנו להבין ולהשכיל', אני רוצה להיות חכם, אני רוצה להיות עשיר, וכל כיוצא בזה, כי חסר בהרגשת ה"אשר יקראוהו באמת", כי כשמתפלל רק על בקשות גדולות רחוקות, אם על דעה או סליחה או גאולה, ואינו מרגיש שתפילתו עושה משהו, וגם לא כל כך מאמין בכח תפילתו, וגם מתפלל מתוך יאוש מסוים, אין התפילה מספיק באמת.

אם אדם חושב למה לא לבקש כי זה בקלות, זה לא מספיק מהלב, אבל אם אדם מבקש בזמן שהוא מספיק מרגיש שעוד אפשר לעזור לו, הוא תמיד יקבל את מה שביקש אם זה טוב לו.

לפי כמה שהאדם מרגיש שהוא מדבר עם מי שהוא יכול לתת לו, והוא מרגיש שהבקשה היא לא משהו רחוק, ולא במצב של 'מה איכפת לי לבקש - ואם לא יועיל לא יזיק', אלא הוא מרגיש שעכשיו זה ניתן לקיום, לא משהו גדול שהוא מרגיש שהוא לא מתחבר מספיק לבקשה, כך היא נתקבלת, - ולא שאם הבקשה גדולה הבקשה היא רחוקה מלהתקיים, אלא להיפך "הִרְחַב פִּי וְאֶמְלֹאֶהוּ", אלא שבבקשה גדולה לא מספיק מצפים שהיא תתמלא מיד.

כתב הרב זללה"ה במכתב שאדם בתפילה מרגיש אם התפילה שלו התקבלה, וכנראה שהכוונה לחלק הזה<sup>7</sup>, - האדם יכול להרגיש בתפילתו שהתקבלה בקשתו ומתי לא, שאם מרגיש שביקש באמת, דהיינו שהתחבר בדעתו שהדבר יכול להתקיים מפני שביקש מהכל יכול, אזי בודאי התקבלה בקשתו, שכאשר האדם ביקש ברגש ואמונה אמיתית, הוא מתחבר באופן שהרגיש שמדבר אל מי ששומע אותו, וממילא ידע שתפילתו נתקבלה, וז"ל הרב זללה"ה "ועם התפילה בכונה נוצר רגש שהתפילה נתקבלה ונפתח פתח כפתחו של אולם לאהבה ויראה וללמוד וללמד ולשמור ולעשות, ואם אתה עושה כן אשריך בעוה"ז וטוב לך לעולם הבא", כמה הוא הרגיש מחובר שביקש באמת.

להתרגל בתפילה באופן פרטי על מה שהוא צריך היום, ועל מה שהוא צריך עכשיו ועל כל דבר גשמי ועל כל דבר רוחני, על כל דבר קטן, הוא יראה שזה עובד, הוא פתאום יגלה עולם אחר, מתפללים ומקבלים, יש מישהו ששומע אותי ועוזר לי ורוצה לעזור לי ויכול לעזור לי.

## להתרגל לבקש "באמת"

"קְרוֹב ד' לְכָל קָרְאִיו לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בְּאֵמֶת" - ובמדרש<sup>8</sup> "אמר דוד רבונו של עולם אפילו רשע שבישראל, כשיבא לקרוא לפניך, ענה אותו מיד, שלא יאמרו

<sup>7</sup> פירשנו הענין כך, ואולי הכונה לדרגות יותר גבוהות שנותנים לו הרגשה משמים שתפילתו נתקבלה.

<sup>8</sup> שוחר טוב מזמור ד'.

אומות העולם כל הפנים שוות, אמר ליה הקדוש ברוך הוא חייך עד שלא יקראני עניתי, שנאמר "וּקְרָאֲנִי בְיוֹם צָרָה אֶחְלָצְךָ וּתְכַבְּדֵנִי", ואומר "יְקָרְאֵנִי וְאֶעֱנֶהוּ", ואומר "יְהִי טָרֶם יְקָרְאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה וגו'", ואף על פי כן צריך שתהא קריאתו באמת, שנאמר "קָרוֹב ד' לְכָל קוֹרְאֵיו" - יכול לכל, תלמוד לומר "לְכָל אֲשֶׁר יְקָרְאֵהוּ בְּאֵמֶת".

וכן מבואר גם בזהר שיש כאן תנאי שיקראו באמת, "קָרוֹב ד' לְכָל קוֹרְאֵיו לְכָל אֲשֶׁר יְקָרְאֵהוּ בְּאֵמֶת", כתוב בזהר על פסוק זה "לית כאן וא"ו דכוליה חד", שבכל אשרי מחולקים הפסוקים עם וא"ו אבל כאן לא כתוב 'ו'לכל אֲשֶׁר יְקָרְאֵהוּ, דכוליה חד, לְכָל קוֹרְאֵיו אֲשֶׁר יְקָרְאֵהוּ בְּאֵמֶת, - כך ביאר הרב זללה"ה.

**בְּאֵמֶת** - היינו כשמרגיש בטוח בתפילה, ואינו מבקש דבר גדול ורחוק מלבו, ועיקרי הדברים נזכרו לעיל ונזכיר דוגמא נוספת, אדם אומר תן לי דעה בינה והשכל, הרי זו בקשה כללית, שאין אדם מצפה לראותה מיד, והוא מרגיש שביקש איזה דבר שמקוה שישפיע בעתיד, ושם לא תתמלא בקשתו אין הפסד במה שהתפלל, וכן המבקש להיות חכם גדול, אינו מצפה שמיד שיגמור תפילתו יהיה חכם גדול, אבל המבקש שבאופן פרטי היום יגיע בזמן ל"סדר", או יצליח ללמוד טוב, או יבין ענין נעלם שלא זכה להבינו, הנה הוא מבקש ומרגיש שמבקש "באמת" ובודאי תתקבל בקשתו.

כשמבקשים בתפילה יש להפנים את הרגש שניגשים לבקש 'בקשה', הנה אני עומד ומבקש ומקבל!, וככל שהאדם מתחבר לבקשה מַעְבֵּר לסתם קריאת מילים - הוא יותר מתפלל באמת, "קָרוֹב ד' לְכָל קוֹרְאֵיו" בלי יוצא מן הכלל, ובתנאי - "אֲשֶׁר יְקָרְאֵהוּ בְּאֵמֶת", עיקר קבלת התפילה, יותר ממה שתלויה בזכויות תלויה ב"אמת" שבתפילה, כל מי שמבקש וכל מה שמבקש, ובלבד שיהיה אמיתי בתפילתו, שמתכוין למה שאומר, לשים לב שהכל תלוי **באדם עצמו**, מי שיתרגל להיות מחובר קרוב, הוא יראה שיש לו עזרה תמידית, בכל ימי חייו, וכל זה חוץ מעצם השכר של התפילה.

וכך גם בבקשת הסליחה, מובא מהחפץ חיים ששמע מי שאומר שהולך להגיד סליחות, אמר לו "להגיד" סליחות את זה הקדוש ברוך הוא עושה, ואילו אנחנו צריכים "לבקש" סליחות, להרגיש את ההרגשה הנכונה כשעומדים בבקשת סליחות, הנה אנו מבקשים והקדוש ברוך הוא סולח!.

המעכב את הרגשת ה"באמת" כפי שנתבאר הוא מה שרגילים כאילו "לשלוח" את המילים שבתפילה, בלי להרגיש אישית שמדברים עם משהו, אם אדם ירגיל את עצמו כל יום בבקשה אישית קטנה אפילו גשמית, והוא ירגיש בבקשה שלו שהיא אמיתית והוא מבקש ממי שיכול לתת לו, והוא מכין ממי הוא מבקש ומה הוא מבקש, והוא לא מיואש, אלא הוא מצפה שיתקיים, כאשר הוא ירגיש בבקשה שלו 'שזה היה אמיתי' - הוא יראה שזה מתקבל, והדבר יחבר אותו לכל ענין התפילה.

העצה להצליח לבקש בקשה אמיתית - לבקש באופן פרטי, משום שהמבקש בקשות גדולות בדרך כלל אינו בטוח שתתמלא בקשתו, וממילא מתחילה הוא מבקש בקשה פחות אמיתית, אבל אם מתפלל בבקשות הנצרכות לזמן קרוב יותר, הענין הזה, הסדר הזה, התוספות הזה, האדם קרוב יותר, לבקש באמת, וממילא מתמלאת בקשתו יותר, וכפי שיתבאר.

### לבקש באופן פרטי ועל זמן קרוב

כפי שנתבאר יש להתפלל על הצורך הקרוב של אותו יום ואותה שעה, כגון להתפלל באותו יום על הצלחת סדר ראשון, ולהקדים תפילה באופן פרטי על אותו הגמרא והסוגיא שהולך ללמוד, וכמובא מדברי התומים<sup>9</sup> שאמר שלא יאמר אדם פלוני מצליח בתלמודו מפני חריפותו, כי יודע בעצמו שביום שמכין טוב בתפילתו בשחרית מצליח בתלמודו, וביום שאינו מתפלל טוב תורתו בעמנום ואינה מיושבת.

כשאדם מתמקד בבקשה הפרטית של הזמן הקרוב, אני רוצה להבין תוספות זה, אני רוצה להתמיד ב"סדר הזה", אני רוצה להסתדר עם פלוני ולהצליח בפרט פלוני, הוא הרבה יותר מרגיש שמבקש, וכשמבקשים מקבלים! וכשהאדם רואה שמתמלאת בקשתו הרי הוא מתחבר יותר לתפילה והבקשה.

<sup>9</sup> הוצתק להלן ה'.



מי שמתרגל לבקש בדברים קרובים למה שצריך היום, הוא רואה בחוש את ההשגחה, ומתרגל לקבל "הרגשת חיזוק" משמים, הנה נתקבלה תפילתי, הרגשה של כי באור פניך נתת לנו..., כביכול הוא מושל בכל, כביכול שלחו לו משמים מַשְׁרֵת שיעשה כל מה שהוא רוצה, מה שמבקש מיד נעשה, וכפי שנתבאר אין מקום להרגשה שלא לנדנד ולא להטריח, כביכול, שהרי בין כה וכה הכל עושה הקדוש ברוך הוא עבורו, ומטפל בכל צרכיו הכי קטנים גם אם אינו מבקש, ולמה ימנע מלבקש, כמו מה שחושב שַׁיְעָשָׂה בלי בקשה.

וכך גם בדברים הגשמיים, אדם מבקש פרנסה, הוא מבקש באופן כללי, אבל אם מבקש דברים קטנים הוא מתחבר לבקשה, ומרגיש מיד כשקיבל, ומבין שיש מי ששומע אותו. - ותמיד יראה את התוצאות.

**לסיכום: להתייחס בתפילה באופן פרטי על כל בעיה שיש לו, וכשהוא מתייחס כן, התפילה היא יותר מכל הלב ויותר באמונה שהיא תתקיים וממילא התוצאות הם כאלו, כמה שאדם מרגיש בתפילה שזה בידי שמים בקשתו תתמלא יותר.**

## בקשה יותר אמיתית קודם שצריך נס

ענין נוסף שמועיל לבקש באמת, הוא להתפלל במצב שעדיין הבקשה קרובה להתמלא בדרך הטבע, כי מי שמבקש בשעה שכבר צריך נס וכגון שרוצה להספיק ההסעה ומבקש לאחר שכבר נמצאת בתחנה, אף שאם היה מבקש באמת אולי היתה תפילתו מתקבלת והיתה ההסעה עומדת וממתנה לו, אבל מראש הוא מבקש בספק, מה שאין כן אם מבקש כשעדיין לא צריך נס גמור, שאז ביקש באמת ותקויים בקשתו, - הכל תלוי בכח הביטחון של האדם בבקשתו.

וכן להתפלל על חברותא טובה לפני שמרגיש שכבר נשאר בלי חברותא, לפני שכבר סודרו כל החברותות, שאז הוא מתפלל ביאוש מסוים, וכיון שחסר לו הבטחון בתפילה נחלש כח תפלתו לפעול, כי לא נתחזק בכל לבו, ואינו בכלל קוראיו באמת, וכיון שלא ראה פרי תפלתו הרי הוא נחלש בכל ענין התפילה, אבל

כשמבקש דבר קטן וקרוב, מרגיש שקרוב להתקבל, וקורא באמת באמונה ובבטחון, וכשרואה שנתקבל מתחזק באהבה ובתפילה, וחוזר חלילה.

## ד. במצבי קושי

### לנצל מצב של עגמת נפש לתפילה מעומק הלב

כתוב בתהלים פנ"א "לִבִּי נִשְׁבֵּר וְנִדְכָּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה", ושם פל"ד "קרוב ד' לְנִשְׁבְּרֵי לֵב... ", ובישעיהו פנ"ז "מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשַׁכֵּן וְאֵת דָּכָא וְשֹׁפֵל רוּחַ... " ודרשו מזה סוטה ה' א' אני את דכא.

עצה טובה שכאשר נפשו של האדם עגומה עליו, מעלבון או כשלון או תוחלת נכזבה, ינצל מצב זה לתפילה מתוך לב נשבר על כל צרכיו, - לנצל את העלבונות לתפילה יותר ממעמקי הלב, כי לא בכל רגע יש בכוחו של אדם לעורר את עצמו לתפילה ברגש שאינה חוזרת ריקם, וכאשר ליבו נרגש מן הפגיעה הוא קרוב יותר לבכי ולהתעוררות, וידע שזהו הנותן לו הכח להתקדם.

ואם מיקל על האדם כששופך שיחו לפני חבר טוב, כל שכן שיקל עליו לשפוך שיחו לפני קונו, וגם מובטח לו שתפלתו נשמעת, והאדם נבנה מהשפלות ובזיונות, כי הם מכפרים יותר מיסורים ומקרבים את האדם לבוראו ולמידת הענוה, ואם מתבונן בדברים אין זה מפריע לו ללימוד התורה כיסורי הגוף, כי באמת אין כאן אלא 'דמיון'.

ואם יצייר לעצמו שעל כל עלבון מקבל דינר זהב, הרי יסבב בחוץ לבקש עלבונות, כי הרבה יותר טירחה יש לו להשיג הדינר זהב מלסבול העלבון, והרי האמת שמרויח הרבה יותר, ובאמת העלבון מסייע את האדם שיהא לבו נשבר בתפילה לפני קונו ובאותה שעה תפלתו נשמעת בכל בקשותיו, ובמקום להשתוקק שפלוני ידע מעלותיו, ישפוך שיחו שיזכה לגדול בתורה ויר"ש ועל ידי זה יעלה ויצליח.

ועיקר העיקרים ויסוד כל החיים:

להרגיש שהקדוש ברוך הוא עמו בצרתו, ומאזין אליו, ומרגיש מצבו, ואינו נטוש לבד בעולמו אף אם בני אדם עזבוהו, ובידו לסייעו בכל מקום ובכל אופן, ויתרגל לשפוך שיחו לפניו, כענין שכתוב בתהלים "אֶשְׁפֹּךְ לִפְנֵי שִׁיחֵי צָרָתִי לִפְנֵי אֲגִיד", "וְלִפְנֵי ד' יִשְׁפֹּךְ שִׁיחוֹ", (ולא כדרך הטועים שעיקר בקשתם בתפלתם שהשני ידע האמת וכו', ואמנם גם זה רצון ישר כדכתיב והייתם נקיים ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, אבל לא בזה ירויח לעצמו כלום), והעיקר לבקש רחמים שיצליח במצבו זה, ויזכה בזכות הצער והעלבון לסייעתא דשמיא בתורה ובתפלה ובעונה ובכפרת עוונות, ולבקש באופן פרטי בכל מקרה שאירע לו שיזכה ויבין לקבל הדברים כפי הראוי, ולהצליח בלימודו של אותו היום, ולהגיע אל האמת ביחד עם ההכנעה של העלבון והדומה לו, וזה כל האדם להכיר את בוראו ולהרגישו בכל דרכיו, וכאשר יטעם וירגיש דבר זה, שוב לא יבא לידי משבר, כי כל משבר יגרום לו תפלה בבכי והכנעה גדולה ותהא תפלתו נשמעת, ויזכוהו מן השמים להכנעה הנכונה לחכמים, ולא שילמד מזה להתגבר להיות אדיש לאכזבות שיש לו ממי שגדול ממנו, אלא יבקש רחמים שיזכה להיות מקבל ומבטל דעתו מפני החכמים, ומיד יראה וירגיש התקדמותו בתורה ומעשים טובים, ויהא לו מקור נאמן לשפוך שיחו, ולשחרר כל לחץ ומועקה, ולהרויח מזה עלייה בתורה ויראת שמים ועונה וכל מדה נכונה.

## לא להתייאש מלהתפלל גם כשנראה שכבר אין סיכוי

בני ישראל ביציאת מצרים כשעמדו לפני קריעת ים סוף, ומצרים נוסע אחריהם, פחדו מאוד, כמו שכתוב "וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ד', וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה הַמִּבְלִי אֵין קִבְרִים בְּמִצְרַיִם וגו'", הרמב"ן פרשת בשלח הקשה איך יתכן שבני ישראל צעקו והתפללו אל ד', ומיד מתרעמים על משה רבינו ע"ה, ותירץ על פי המכילתא שבאמת מתחילה התפללו אל ד', אבל משראו שתפילתם לא נתקבלה ועדיין מצרים נוסע אחריהם אז נכנס בהם יצר הרע ונתרעמו על משה.

וז"ל הרמב"ן "וַיִּיָּרֹא מֵאֵד וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ד', וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה הַמְּבַלִּי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם...", איננו נראה כי בני אדם הצועקים אל ד' להושיעם יבעטו בישועה אשר עשה להם שם כו' ובמכילתא תפסו להם אומנות אבותם, וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה הַמְּבַלִּי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם, מאחר שנתנו שאור בעיסה באו להם אצל משה אמרו לו הֲלֹא זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וּגו' ושאור שבעיסה הוא היצר הרע, והיה דעתם לומר כי מתחלה צעקו אל ד' לתת בלב פרעה לשוב מאחריהם, וכאשר ראו שלא היה חוזר, אבל היה נוסע וקרב אליהם, אז אמרו לא נתקבלה תפילתינו, ונכנסה בליבם מחשבה רעה להרהר אחר משה כאשר בתחילה, עכ"ל.

ויש להתבונן מזה במה שמצוי שהאדם מחליט מדעת עצמו מתי כבר הענין אבוד, וכשנראה לו שהענין כבר קרוב להפסד הרי הוא עושה מעשים על פי החלטה זו באופן שכבר אין יכולה בקשתו להתקיים, ונמצא שהאדם הוא זה שמחליט את היאוש, בין שמתיימש מלימוד הסוגיא או מלמצוא חברותא או מלהתקבל לשיבה מסוימת או לחברה מסוימת, או בכלל להצלחתו בחיים, ברוחניות או בגשמיות, ובין בפעולות של מצוה לעשות שלום בין אדם לחבירו וכיוצא בזה, שהאדם מחליט מתי כבר אין ברצון הקדוש ברוך הוא להושיע, וכבר צריך לנהוג אחרת.

ויש לזכור שרוב הניסים הניכרים לעין נעשו ברגע האחרון, וכל זמן שאין האדם חייב לעשות מעשה אל ימנע עצמו מן הבטחון והרחמים, ואמנם כולם מתחילים בתפילה ובתקות בטחון, אבל החילוק נקבע לפי הסוף מי מיהר להחליט בעצמו ולהתיימש מן הישועה, ועוד יש להעיר שהרבה פעמים האדם קובע את רצון ד' לפי מה שנראה לו במציאות הנהגת ד', ואף שבתחילה קודם שנתיימש היה בטוח מהו רצון ד', אבל כשרואה שלא נתקבלה תפילתו, מחליט שכנראה לא זהו רצונו, והרי רצון ד' ידוע ונמסר בהר סיני, ולא אמר שיגלה לנו רצונו על ידי סימנים.

הנה מצינו בדניאל שהתאבל על עיכוב הגאולה עשרים ואחת שנים, כמו שכתוב בדניאל פרק י' "בַּיָּמִים הֵהֶם אָנִי דָּנִיֵּאל הָיִיתִי מִתְאַבֵּל שְׁלֹשָׁה שָׁבָעִים יָמִים. לֶחֶם חֲמֻדֹת לֹא אֲכָלְתִּי, וּבִשָּׁר וַיֵּין לֹא בָא אֵלַי פִּי, וְסוּף לֹא סָכַתִּי, עַד מְלֹאת שְׁלֹשָׁת שָׁבָעִים יָמִים", ופירש רש"י ששלשה שבועים היינו שלשה שביעיות של שנים שהם עשרים ואחת שנה, ולכאורה לא היתה לו שום אות שנתקבלה תפילתו, ורק לאחר עשרים

ואחת שנה כתוב שהמלאך אמר לו שמהיום הראשון שנתן אל ליבו להבין ולהתענות נשמעו דבריו.

"וביום עשרים וארבעה לחדש הראשון ואני הייתי על יד הנהר הגדול הוא חדקל, ואשא את עיני וארא והנה איש אחד לבוש בדים ... ויאמר אלי דניאל איש חמדות הִבֵּן בַּדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי דֹבֵר אֵלֶיךָ, וְעַמֵּד עַל עֲמֻדָּה, כִּי עֲתָה שְׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ וּבְדַבְּרוֹ עִמִּי אֶת הַדְּבָר הַזֶּה עֲמַדְתִּי מִרְעִיד, וַיֹּאמֶר אֵלַי אֵל תִּירָא דָּנִיֵּאל כִּי מִן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר נָתַתְּ אֶת לְבָבְךָ לְהִבִּין וּלְהִתְעַנּוֹת לִפְנֵי אֱלֹקֶיךָ נִשְׁמָעוּ דְּבָרֶיךָ וְאֲנִי בָאתִי בַּדְּבָרֶיךָ".

## להתבונן באהבת השי"ת אותנו

כשאדם מתכוון לתשובה ולתורה הוא צריך קודם כל להרגיש את הקשר שלנו אל הקדוש ברוך הוא, ילד קטן כשאבא שלו מכה אותו, אינו מבין את הרגש של האבא, ואילו כשאדם גדל הוא מבין היטב כמה הוא אוהב את הבן שלו, וכמה קשה לו להכות אותו.

צריך לזכור שהקדוש ברוך הוא אוהב אותנו כמו שהוא אומר לנו "אֶהְבֶּתִּי אֶתְכֶם אֲמַר הַשֵּׁם", והגמרא אומרת שהקדוש ברוך הוא מחכה לגאולה "וְלָכֵן יִחְפֶּה ד' לַחֲנֻכָּם", והגמרא אומרת מאחר שאנו מחכים והוא מחכה מי מעכב, מידת הדין מעכבת.

אם אדם היה מרגיש את המושגים האלו שבשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קִלְנִי מִרְאשִׁי קִלְנִי מְזֻרְעִי<sup>10</sup>, אם היה מרגיש את ה"עֲמוֹ אֲנֹכִי בְצָרָה", אזי כשהוא בא להתפלל ולבקש הוא מרגיש שהוא לא לבד, הקדוש ברוך הוא אומר אדרבה, אני מחכה שתבקש, אמנם לפי הנהגת העולם אי אפשר לתת בלי שתבקש, אבל אני מחכה ומחכה.

<sup>10</sup> וז"ל רש"י סנהדרין מ"ו א' בשעה שאדם מצטער - שפורענות באה עליו בעונו. שכינה מה לשון אומרת - באיזו לשון היא קובלת ומתנודדת עליו. קלני מראשי - כמו שהאדם שיגע ועיף, אומר ראשי כבד עלי, וזרועי כבד עלי.

## כשמתבוננים, התפילה היא אחרת

לפעמים אבא נותן מכות לילד קטן, ואומרים לו תבטיח שתהיה בסדר, והוא מתעקש ולא עונה, והאבא נותן לו עוד מכות ועוד מכות, עד שהוא יענה, הילד חושב שהאבא רוצה לתת לו מכות... והאמת שאבא מחכה תגיד כבר שתהיה ילד טוב, כדי שאוכל להפסיק לתת לך מכות.

אם היינו מפסיקים לחשוב את מה שהילד חשב כשהוא היה קטן ונרגיש את הענין הזה, התפילות יהיו אחרות, כשאדם נמצא בצרה וכדו', אם הוא יתחבר לידיעה הזו שאנחנו ילדים שלא מספיק מרגישים את אהבת השם, את האהבה רבה אהבתנו ואת החמלה גדולה ויתירה, לא מספיק מרגישים את זה, ולכן מדברים בצורת ריחוק, אם היינו מרגישים שזה כך, כל הקשר היה יותר חזק.

כתוב בירמיה שהקדוש ברוך הוא אומר לנו "כִּי אֲנִי יִדְעָתִי אֶת הַמַּחְשְׁבֹת אֲשֶׁר אֲנִי חֹשֵׁב עֲלֵיכֶם נֶאֱמַר ד' מַחְשְׁבוֹת שְׁלוֹם וְלֹא לְרָעָה לִתֵּת לָכֶם אַחֲרִית וְתִקְוָה", הכל אני עושה בשביל לעזור לכם.

'הכל' - כל מה שקורה בעולם, כל מה שחסר, כל הקשיים כל היסורים הם כולם מתוך חשבון מה היא טובתנו היותר גדולה, כמו שאמרו במדרש על הפסוק בקהלת "אַחַת לְאַחַת לְמִצָּא חֶשְׁבֹן", שאם אדם חייב מיתה לשמים אוספים לו כל מיני דברים קטנים, נשברה הצלוחית, נכשל באצבעו, מתה פרתו, נשברה ביצתו, אוספים לו הכל, והחשבון של עוונותיו מתמצה.

כשהאדם בא לבקש על צרתו, במקום לבא בצער וכאב על מה שאירע לו, יתבונן רגע במה שיועד באמת בתוך לבו, שהכל לטובתו, ונשלח אליו כדי לסייעו להתקדם ולזכות לכל הטוב, ושהקדוש ברוך הוא מצפה ומתאוה לתפילתו כדי לקרוע רוע הגזירה, ואז יגש להתפלל באהבה ברחמים ובתחנונים, ותהא תפילתו נשמעת.

## ה. תפילה על רוחניות

### מכתב הרב זללה"ה

"מה גודל החסד שניתן רשות לכל אדם אל מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ולבקש מלפניו על כל חפצו.

אם כן אפוא מה גודל החיוב לבקש אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם, כי זה כל האדם בזה ובבא.

והנה תיקנו חז"ל ברכת אהבה רבה הכוללת כל הדברים שהם חובת האדם בעולמו וְאֶשְׁרֹוּ בנצח נצחים, ומן הראוי להתפלל ברכה זו בכונה יתירה ובדביקות לנותן התורה, ויותר ממה שאנו מבקשים לקבל, הקדוש ברוך הוא חפץ לתת, ובימים אלו שהקדוש ברוך הוא בהמצאו והיותו קרוב, הרי החובה כפולה ומכופלת להתפלל ולשוב בתשובה שלימה".

### התפילה - עזרה מעשית, וחובה מעשית

כאשר בני ישראל שמעו אֶת הַקּוֹל מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁן וְהָהָר בָּעַר בָּאֵשׁ בַּמַּעֲמָד הַר סִינִי, נכנסה בהם יראת שמים, וביקשו שלא ישמעו עוד את הקול, והקדוש ברוך הוא אמר על כך למשה "...הִיטִיבוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם לִירְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתַי כָּל הַיָּמִים", ולאחר ארבעים שנה כשהיו בערבות מואב "אמר להן משה לישראל כפויי טובה בְּנֵי כְפֹיֵי טוֹבָה, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם לִירְאָה אֹתִי וגו' היה להם לומר תן אתה". (עבודה זרה ה' א').

הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, מוכרח שיבא הדבר מכח בקשה שביקשנו בתפילה, שמה שמגיע מכח תפילת נבראים זהו נקרא שנעשה בידי אדם, וכמו שביאר מרן החזון איש זללה"ה בסוף חזו"א טהרות, ובחו"ב ברכות י' א', הקדוש

ברוך הוא רוצה שנירא אותו כדי שיהיה טוב לנו, אבל יש סדרי עולם, לא מקבלים יראת שמים בלי פנייה מאיתנו.

וכשאדם מבקש מהקדוש ברוך הוא "תן לי ליראה אותך", תן לי להצליח להגיע לזה, הוא כבש בזה עוד חלק בהצלחת עלייתו.

ולא זו בלבד, אלא גם תפילה שהתפלל אדם אחר על חברו שיחזור בתשובה, גם זה נחשב תשובה שנעשתה בידי אדם, וכמו שהוכיחו שם מסוגיא דעבודה זרה ומעוד מקומות.

כל מה שנעשה מכח בני אדם זה נקרא שנעשה מ'בחירה', אדם שמבקש מחברו שיתפלל עליו, הוא עשה כאן פעולה במלחמת היצר, הוא ביקש עזרה, ואין שום חילוק אם נתן כסף על מנת שיתפללו עליו או שביקש מאוהביו שיתפללו עליו, הוא חיזק בכך את הצבא שלו במלחמתו כנגד היצר, הוא הגיע לזה בכוחות עצמו.

ואפילו אם חברו התנדב מעצמו להתפלל עליו גם זה בכלל בחירה, כמו שיש זכות אבות שנכלל בבחירה, כך זה שאביו מתפלל עליו הרי זה בכלל בחירה, וממילא כמו שזה שזכה שאביו מתפלל עליו, זכות הוא לו, ומקדם אותו להצלחתו, וזה דבר ראוי ומתבקש, ומן ההשתדלות המחוייבת למלחמת היצר, כך מה שזכה שחברו מתפלל עליו, הרויח, מי שזכה שיש מי שיתפלל עליו, זכה, כמו שמובן שמי שזכה באמצעים שעוזרים לו לעבודת הבורא וללימוד התורה, וכגון שיש לו חברותא שמלמדו ועוזר לו, וכל כיוצא בזה, יש לו יותר סיכוי להגיע למטרה, וכשם שמובן שמן הראוי שיעזור אדם לרעהו בגופו ובממונו, כך גם מתבקש שיעזור לו בתפילתו, תפילה היא גם כן עֲזָרָה. - כמו שזכה ישמעאל לתשובה בזכות אברהם שהתפלל עליו, וכן הוציא דוד המלך את אבשלום בנו משבעה מדורי גיהנם, וכמו שיש כח של ברכה לסייע לאדם, יותר מזה יש כח של תפילה.



## להתפלל לעשות הכל כרצונו יתברך

הנה אנחנו מוסרים את עיקר ימי שנותינו לתורה ולמצוות, בין בלימוד בבית המדרש בין בגידול בנינו לתורה בין בדקדוק כשרות המאכלים והטוהר וההוצאות על קיום כל המצוות, ואף על פי כן בחלק שנשאר פנוי אנו מוכיחים על עצמינו שאין זו עבודה אמיתית, כי איך יתכן שנעשה כל כך הרבה דברים בהיפך הגמור, שסותר את כל הנהגתינו, ואמנם אין כאן זיוף, ואנו עובדים את ד' באמת וחפצים לעשות רצונו, אבל זהו מפלאי הבריאה בכחו של יצר, וזהו מה שאנו מבקשים "וטהר לבנו לעבדך באמת", "ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם", מפני שהפסולת המעורבת מעכירה את כל השלימות ומגרעת את החשיבות של העבודה האמיתית.

וכתוב בשם הגר"ח מואלז'ין ז"ל שרגע אחד של לשמה באמצע הלימוד מקדש את הכל בכח של סתמא לשמה, וכן צריך האדם לכוין את לבו רגע אחד בכל תפילה, שכל תחינותיו על הבנת התורה וקיומה ושאר צרכים, יהיו לתכלית הרצויה לפניו יתברך, דהיינו שמבקש חננו מאתך דעה בינה והשכל להבין ולהשכיל ולעשות הכל כרצונו יתברך מאתנו, כענין שאמרו בגמרא ברכות י"ז א' תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, שאף עסק התורה וידיעת התורה והרבצת תורה יהא רק בגלל שזהו רצונו כמו שאמרו ועושה נחת רוח ליוצרו.

ואם ידבק מחשבתו רגע אחד בכונה הזו יהא השאר בכח סתמא לשמה, וימחיש לעצמו שהוא מדבר לפני הקדוש ברוך הוא אשר שלחו לזה העולם לתכלית מסוימת, ומעתיר לפניו שיזכה לעשות שליחותו כראוי, בלי שום כונה עצמית, והרי כולנו בטוחים שרק זוהי חובתינו ועל זה אנו מוסרים את נפשינו, אלא שחסר ההתקשרות במסירת הרצונות שמעורבין בלבנו, ועל ידי ההתבוננות הזו בתפילה נקדש את הכל לכונה זו.

## תפילה להצלחה בתורה

בגמרא נדה ע' ב' שאנשי אלכסנדריא שאלו את רבי יהושע בן חנניא "מה יעשה אדם ויחכם" אמר להן: "ירבה בישיבה, וימעט בסחורה". אמרו: הרבה עשו כן ולא הועיל להם, אלא יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו, שנאמר "כִּי ד' יִתֵּן חֲכָמָה מִפִּי"

יָדַעַת וּתְבוּנָה". תני רבי חייא: משל למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו, ומשגר לאוהביו ממה שלפניו. והגמרא שואלת "מאי קא משמע לך", ופירש רש"י למה הוא אמר להם ירבה בישיבה הואיל וברחמים הדבר תלוי, והגמרא מתרצת "דהא בלא הא לא סגי", **אם ירבה בישיבה בלא תפילה**, או שירבה בתפילה ולא ירבה בישיבה, **לא יעלה בידו**, - אבל יכול להרבות בתפילה שיעזרו לו להרבות בישיבה ולמעט בסחורה, כי אי אפשר להחכים בלי להיות שקוע בלימוד.

כתב הגאון רבי יהונתן אייבשיץ ז"ל בספרו יערות דבש וז"ל "ובדוק ומנוסה, אם יתפלל אדם שחרית וקריאת שמע בכונה, שבו ביום יזכה לדבר מצוה ויצליח בעסקיו ואף שלשעה יחשוב שאינו, בסופו ימצא שכן הוא, ואין צריך לומר שיצליח בו ביום בתורה, ומצוה גוררת מצוה, וכן להיפך, אי לי על שברי, בעת שאיני מתפלל בכונה כראוי, כל היום אין שמועתי בתורה מכוונת וקרעים אלביש, ולהיפך אם אזעק ואשוע לה' מקירות לבבי בתפילה לחונני דעה כי דלותי עד מאוד בעוונותי הרבים, אף הוא ירחם עלי להאיר עיני בתורתו. ולכן עם נבון וחכם, אל תאמרו הא דעדיף זה מחבירו לרוב שכלו ועוצם חכמתו ובינתו, לא כן הוא, שקר נחלתם, רק מַתָּה ה' הוא, כאשר נוחיל טובו וחסדו הגדול ברב תפילה ותחנונים, ואין לך דבר שמזכה לאדם **להשיג ישרות התורה ולפענח מצפונים בדרכי יושר ואמת**, אלא להתפלל לה' בדמע שישבו וירחמנו כי א - ל שומע תפילה הוא וקרוב לכל קוראיו באמת". עכ"ל.

מן הראוי להתרגל להתפלל באופן קבוע על לימוד הסוגיא, על פרטי הסוגיא על קושיא פלונית, ולהבין קטע מסוים, בתחילת הסוגיא ובאמצעה ובסופה, וכשהוא מתפלל על דבר פרטי ומאמין בכח התפילה אין ספק שתפילתו תתקבל.

ומלבד עצם מה שזוכה שמתמלאת בקשתו, הנה הוא גם זוכה שהתורה שהוא לומד תהיה יותר לאמיתה של תורה, ולא רק שיתיישבו הדברים על ליבו, אלא זוכה גם שתהיה זו באמת "תורה דיליה", היות והשפעת ידיעתה בעולם נעשתה על ידי כח תפילתו, שהתפלל שיגלו זאת מן השמים, וגם זוכה לקשר תמידי עם הקדוש ברוך הוא.

## להתפלל גם כאשר הלימוד מצליח

"הלימוד והתפילה קשורים זה בזה", וכמבואר בגמרא דהא בלא הא לא סגיא, והדבר מצוי שבתחילת הסוגיא כאשר מרגישים היטב את הצורך להתפלל להצלחת הלימוד, מתפללים טוב, אבל כאשר מצליחים להיכנס לסוגיא, והדברים מתיישבים ומונחים טוב בעינינו, מרגישים כאילו זהו דבר טבעי, וממילא אין צורך דחוף כל כך להתפלל, שוכחים את העיקר שאין הצלחה בלא תפילה, ושכל ההצלחה של עד עכשיו היא רק מכח התפילה, ושהמשך ההצלחה גם כן צריך לתפילה, ובכך מאבדים את הקשר עם הקדוש ברוך הוא, ולאט לאט שוכחים, וחושבים שבאמת מסתדרים כבר לבד, ויכולים לדעת ללמוד בלי לבקש, וכשנפסק הקשר נופלים בסוף, וזהו גם חוסר בהכרת הטוב, שבזמן שמרגיש שהולך לו טוב אינו מרגיש מי נותן לו את זה, ומרגיש כאילו יש לו כח מעצמו...

והדרך הנכונה היא להתפלל על הצלחתו בתורה גם כשמרגיש שהולך לו טוב בלימודו, כי התורה שהאדם מקבל על ידי התפילה היא הרבה יותר אמיתית ונכונה, ויש להתרגל להתפלל על הפרטים הקטנים שבכל חלק וחלק מחלקי הסוגיא, וכפי שכבר נתבאר.

## תפילה על הלימוד

טוב להתרגל להתפלל בפרק קי"ט בתהילים, כמו שכבר נתבאר במקום אחר, כגון בתחילת סוגיא, או בענין קשה, או כדי להכנס ללימוד, שכל הפרק הוא תפילה גדולה על לזכות לתורה, לימוד והבנת התורה, ועשיית רצון ד' יתברך.

בכל הפרק דוד המלך מתפלל ומבקש "הַבְּיָנִי" "לְמַדְנִי", ומובא ממהרי"ל שכשהיה אומר ספר תהילים על הסדר היה מדלג על פרק קי"ט כי את הפרק הזה היה אומר תמיד, וכן כתב באורחות חיים בשם הרב רבינו פרץ שהרגיל באשרי תמימי דרך ממשיך לבו לתורה, ונכון להתרגל בזה, שמקרב את האדם ללימוד וידיעת התורה.

וכבר נתבאר שיש לבקש בכל דבר פרטי במה שלומד, בסוגיא שלומד, בתוספות שלומד, על החברותא, ולא רק באופן כללי, כי כשמבקשים באופן כללי, באותה הצורה שמבקש כך נותנים לו, כמובן כולם רוצים להיות תלמידי חכמים וצדיקים, אבל כשמבקש משהו קטן, אני רוצה להבין את השורה הזו בתוספות, הוא מבקש אחרת!, וכשמתחבר לבקשה, יראה את התוצאות!

## "לעמול" בתורה על ידי תפילה

עוד דבר צריך לדעת שמה שאדם משיג על ידי כח התפילה הוא גם כן בכלל "יגעת ומצאת", כי הוא התאמץ בתפילה, וצריך להתרגל לבקש בכל יום על אותו היום עצמו, ולייחד בקשה מסויימת על דבר מסויים כמו שביארנו, וככל שיתמקד בבקשה מסויימת על דבר מסויים יותר יראה את הפירות בצורה מוחשית יותר, ויחשב בכלל יגיעה בתורה.

את כח התפילה קיבלנו במתנה שהוא פועל בלי שום קשר למצבו הרוחני של האדם, כל אדם שמבקש באמת, מקבל את מה שמבקש, כל המרבה בתפילה נענה, ובעניינים של רוחניות אמרו ברכות נ' א' שעל זה נאמר "הִרְחֵב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ" ההוא בדברי תורה כתיב, אין גבול למה שאפשר לבקש.

## לימוד אחר התפילה

בחפץ חיים על התורה פרשת כי תצא על הפסוק "הקם תקים עמו", האדם מחויב לטעון עם בעל החמור את המשא על חמורו, דכתיב הָקָם תְּקִים 'עֲמוֹ', ולאפוקי אם הלכו הבעלים ואמר לו הואיל ועליך המצוה לטעון - טָעוֹן, פטור, שנאמר 'עֲמוֹ', וכדאיתא בספרי, וכן בכל עניני האדם אם מקדש עצמו מלמטה, מקדשין אותו מלמעלה, אם האדם מבקש אחר התפילה, נִצֹר לְשׁוֹנֵי מִרְעֵ וּשְׁפָתַי מִדִּבֶּר מִרְמָה, אם

הוא בעצמו נשמר מזה, אזי מן השמים יעזרוהו אבל אם משליך האדם זה אחרי גוו ואינו עושה מאומה להשמר מזה, איך יבקש זה מהקדוש ברוך הוא?.

וכן אנו מבקשים בתפילתנו "והאר עינינו בתורתך", ואם אין אנו יושבים תיכף אחר התפילה אל השולחן ללמוד, אזי אין תפלתנו מתקבלת, הא למה זה דומה לאחד שמבקש מחברו להלוות לו איזה סך, והמלווה הסכים, ובקש את הלווה לבוא לביתו ושמה יתן לו את ההלוואה, ואם הלווה מתעצל ללכת אין לו להתרעם על המלווה על שלא הלווה לו, כן הדבר בעניננו, האדם מבקש מהשי"ת להאיר עיניו בתורתו, והקדוש ברוך הוא משיבו, טוב הדבר אשר ביקשת, שב אל השולחן וקח גמרא או משניות בידך, ואאיר את עיניך, אולם אם המבקש ממהר לעזוב את בית הכנסת לעסקיו, ואין שם לב לעסק התורה, אז אין תפלתו מתקבלת, ומה שבקש הרי זו תפלת שוא, ומבקש בפיו ולבו בל עמו. (עד כאן).

## ו. להתפלל על חברו

### המרחם על חברו – בתפילה

כשרוצים להתחזק באהבת הבריות יש להרגיל עצמו להתפלל על חברו ועל הצלחתו, וכמו שכתב מרן החזון איש זללה"ה באיגרות שזהו מה שמעורר את הרגש לאהבת הבריות, וכתב דאף שמתפלל בלי רגש, המעשים של התפילה ישפיעו על המחשבה.

בגמרא בבא קמא צ"ב א' שאל רבא את רבה בר מרי, מנין הוא הדבר שאומרים החכמים: כל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה?, אמר לו רבה בר מרי, שנלמד מן הכתוב באיוב: "וד' שָׁב אֶת שְׁבוֹת אִיּוֹב בְּהִתְפַּלְלוֹ"

בַּעַד רַעְהוּ, אָמַר לוֹ רַבָּא אַתָּה אִמְרַת מִן הַפְּסוּק הַהוּא, וְאֵי אִמְרַתִּי מֵהַכָּא: "וַיִּתְּפֹלֵל אֲבָרָהָם אֶל הָאֱלֹקִים וַיִּרְפָּא אֱלֹקִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאִמְהָתָיו וַיִּלְדוּ, וְכַתִּיב: "וּד' פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ ד' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דָּבָר", כַּאֲשֶׁר אָמַר אֲבָרָהָם אֶל אֲבִימֶלֶךְ, [וּפִירֵשׁ רַש"י פָּקַד - מִדְּלָא כַּתִּיב וַיִּפְקֹד אֶת שָׂרָה וְכַתִּיב פָּקַד מִשְׁמַע פָּקַד כִּבְר תַּחִּילָה לְאֲבִימֶלֶךְ].

וּבִתְּסוּפְתָא בְּבֵא קָמָא פ"ט ה"ט הַחֻבֵּל בַּחֲבִירוֹ אִף עַל פִּי שְׁלֵא בִקֵּשׁ הַחֻבֵּל מִן הַנַּחֲבֵל, הַנַּחֲבֵל צָרִיךְ שִׁיבִקֵּשׁ עֲלֵיו רַחֲמִים שְׁנֵאמַר "וַיִּתְּפֹלֵל אֲבָרָהָם אֶל הָאֱלֹקִים", וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּרִיעֵי אִיּוֹב שְׁנֵאמַר "וַיֹּאמֶר ד' אֶל אֱלִיפַז הַתִּימָנִי חֲרָה אִפִּי בָּךְ וּבְשָׁנֶיךָ רָעִידָה ... וַעֲתָה קָחוּ לָכֶם שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים וּלְכוּ אֶל עֲבָדֵי אִיּוֹב וְהַעֲלִיתֶם עֹלָה בַּעֲדָכֶם וְאִיּוֹב עֲבָדִי יִתְּפֹלֵל עֲלֵיכֶם", מֵהוּ אֹמֵר "וּד' שָׁב אֶת שְׁבוֹת אִיּוֹב בְּהִתְפַּלְּלוֹ בַּעַד רַעְהוּ וַיִּסַּף ד' אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאִיּוֹב לְמִשְׁנָה".

וּבְהַמְשָׁךְ הַתְּסוּפְתָא שֵׁם הַלֵּכָה ל' "רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר מִשֵּׁם רַבִּן גַּמְלִיאֵל הֵרִי הוּא אֹמֵר וְנִתֵּן לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמָךְ וְהִרְבָּךְ גו' - זֶה סִימָן יֵהָא בִּידֶךְ כָּל זְמַן שֶׁאַתָּה רַחֲמָן, הַרְחָם מִרְחָם עֲלֶיךָ". - (מֵהַגְרֵד"ח הַכֹּהֵן ז"ל).

מֵבֹאֵר כֵּאֵן שֶׁהַרְחָמִים עַל חֲבִירוֹ זֶה לְהַתְּפַלֵּל עֲלָיו, לְהַתְּרַגֵּל לְהַתְּפַלֵּל עַל חֲבִירוֹ, כִּי אִם אַתָּה מִרְחָם עַל חֲבִירְךָ, גַּם אִם אַתָּה לֹא יִכּוֹל לְעֻזּוֹר לוֹ בְּפֹעֵל אַתָּה יִכּוֹל לְעֻזּוֹר לוֹ בַּתְּפִילָה, הַחֲסֵד הַיּוֹתֵר מוֹעִיל הוּא הַתְּפִילָה עַל חֲבִירוֹ, וְגַם כִּשְׂאִין בִּידוֹ לְהוֹצִיא אֶת חֲבִירוֹ מִצָּרָתוֹ, יִזְכּוֹר תְּמִיד לְהַתְּפַלֵּל עֲלָיו, וְכִבְר כְּתִב מִרֵּן הַחֲזוֹן אִישׁ זֶלֶלָה"ה שֶׁהַמְּתַפַּלֵּל פּוֹעֵל יוֹתֵר מִן הַמִּשְׁתַּדֵּל, - וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה הַמְּתַפַּלֵּל עַל חֲבִירוֹ בְּרוּחוֹנִיּוֹת הוּא נִעֲנֶה תַּחֲלָה, וּמִתְקַשֵּׁר לְשִׁמוּח בַּהֲצַלַּחַת זֹלָתוֹ, וְעוֹשֶׂה נַחַת רוּחַ כְּפֹל וּמִכּוּפֵל לְיוֹצְרוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ<sup>11</sup>.

וּמִצִּינוּ גַבִּי דוֹד שֶׁהִיָּה בְּצָרָה, וְאֲבִישִׁי בֶן צָרוּיָה עֲזָרוּ בַּתְּפִילָה שֶׁהַתְּפַלֵּל עִמּוֹ יַחַד, וּבִכְךָ נִיצֵל, "וַיִּשְׁבֵּי בְּנֵי ... וַיֹּאמֶר לְהַכּוֹת אֶת דָּוִד, וַיַּעֲזֹר לוֹ אֲבִישִׁי בֶן צָרוּיָה וַיִּבֶן אֶת הַפִּלְשֶׁתִּי וַיִּמְיָתֵהוּ...", וּבִיָּאֵרוֹ בְּגִמְרָא סְנֵהֲדֵרִין צ"ה א' אֹמֵר רַב יְהוּדָה אֹמֵר רַב שְׁעִזְרוּ בַּתְּפִילָה, עֵינֵן שֵׁם כָּל הַמַּעֲשֶׂה.

<sup>11</sup> כִּיּוֹצֵא בַּדְּבַר, מִי שִׁישׁ לוֹ טַעֲנוֹת עַל הַשְּׁנֵי יִתְפַּלֵּל עֲלָיו שִׁיתְנַהֵג כְּהוֹגֵן, הַתְּפִילָה עַל חֲבִירוֹ הִיא חֲסֵד גָּדוֹל שֶׁאִדָּם יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת.

## יתפלל נא כל אחד על אחיו ועל רעהו

כתב הרב זללה"ה במכתב וז"ל "יתפלל נא כל אחד על אחיו ועל רעהו, לזכות לשוב בתשובה שלימה ולתקן כל מה שקלקלנו בעוונותינו, וגורמים צער השכינה, ושנוכח לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם, עכ"ל.

תפלת הרבים מקובלת יותר, וכן דוד המלך אמר על עצמו "פָּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקֶּרֶב לִי כִּי בְּרָפִים הָיוּ עֵמָדִי" - בזכות שרבים מתפללים עלי, זכות הרבים שמתפללים מוזכרת בדברי חז"ל בכמה מקומות, ומלבד כח הרבים יש גם כח של שליחות שאחר מתפלל בעבורו, והרבה שליחות עושה<sup>12</sup>.

וכל אחד כשמתפלל על חברו נעשה שותף בזכויותיו של חברו ומכפיל את תורתו ואת כח תפילתו, על ידי זה כיון שסייעו בתפילה, ולא גרע מישכר וזבולון שסייעו בממונו, זהו דבר חשוב מאוד ועוזר מאד, כשמתפלל על רבים יש בידו את זכות הרבים, והרי כמה אדם יכול להגיע לזכויות בכוחות עצמו וכשמתפלל על אחרים הוא שותף בכל זכויותיהם.

ואדם נתבע על עוונות סובביו, והמתפלל על חברו אין עליו תביעה על עוונותיו, היות ועשה מה שיכל לעשות.

וגם מרבה אחוה וריעות ומסיר קנאה ותחרות כי כולם שותפים זה עם זה, ואף אם מתפלל בלא רגש, מכל מקום הרי יודע שמבקש מלפני המלך עבור חברו, וכמו שעושה שליחותו לפני בשר ודם בלא רגש דודאי זה שכופה עצמו לבקש טובת חברו מקשרו לאחוה וריעות.

וגם הוא אהוב למעלה - כמו הטורח עבור בנו של חברו שאביו אוהבו עבור זה, וכמו שאמרו על כל המשתדל שילמד אדם מ ישראל, המלמד את בן חברו תורה כאילו ילדו, וזוכה ויושב בישיבה של מעלה, וכל המלמד את בן עם הארץ תורה אפילו הקדוש ברוך הוא גוזר גזירה מבטלה בשבילו, - בבא מציעא פ"ה א'.

<sup>12</sup> ואמנם אמרו על זה במשנה ששלוחו של אדם כמותו ורבי חנינא בן דוסא אמר אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל, מכל מקום הרבה שליחות עושה.

ולעצם הדבר כאשר אדם מתפלל על השני כלפי שמיא זו דרגת תפילה אחרת, זה לא שהוא מבקש על בעיה שלו אלא עוסק בחסד, - זה סוג תפילה אחרת. לכן עצה טובה שימצא לו כל אחד חבר או חברים שיתפללו זה על זה, ובפרט לקראת יום הדין יש תועלת גדולה לזכות לעצמו ולזכות לאחרים על ידי זה.

## טובים השנים

כתוב בקהלת "טובים השנים מן האחד אשר יש להם שכר טוב בעמלם. כי אם יפלו האחד יקים את חברו, ואילו האחד שיפול ואין שני להקומו", ומענין זה יש תועלת מרובה אם יעשו חבורה של כמה בחורים שיתפללו כל אחד על חברו, לכל הפחות פעמיים בשבוע, וימסרו שמותיהם ושם אמם זה לזה, ומלבד זכות התפילה להתקדם, הרי זה מסייע גדול שאם יפול האחד, הרי תפילת חברו מקימתו, כי אין הירידה של כולם כאחת, וחבירו שהוא בעלייה מתפלל עליו ומקימו, וכל אחד יכול לבקש כן מחבר שקרוב אליו, ויעשו ביניהם כמה חבורות קטנות, וזה מקשר הלבבות הרבה, ומוסיף אהבה ואחוה ושלוש ורעות וטובה גדולה בעולם, כשאדם מתפלל על אחרים, הוא נעשה שותף לכל התורה והמעשים טובים של חברו ומרבה אחוה ורעות ומונע קנאה, כבר אין לו סיבה לקנא בהצלחה של השני, הרי אדרבה הוא שותף לזה, זו ההצלחה שלו, של התפילה שלו, וזוכה בשכר לימודו של השני.

## תפילה על חברו שיחזור בתשובה

הדבר מבואר ברכות י' א' תענית כ"ג ב' שמן הראוי להתפלל על אחרים שיחזרו בתשובה, כמו שאמרו שם "בעי רחמי עליהו דליהדרו בתשובה", והדבר מסייע מאוד ובפרט בתקופה זו של ימי הדין שהיא יכולה להיות מכרעת לנצח נצחים.

וז"ל החדושים ובאורים ברכות י' א': "אלא בעי רחמי עליהו דליהדרו בתשובה, נראה מזה דתפילת אחרים מועלת לחוטא שיחזור בתשובה, וכן ציין הגרע"א לההיא



דתענית כ"ג ב' דהיא בעיא רחמי דליהדרו בתיובתא, וכן נמי ציין למדרש הנעלם פרשת וירא דאיתא התם אמר רבי מצוה לו לאדם שיתפלל על הרשעים כדי שיחזרו למוטב, ולא יכנסו לגיהנם, וכן אמרו סוטה י"ד א' על משה רבינו עליו השלום דביקש רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה.

עוד שם "ובשל"ה מסכת יומא הלכות תשובה הביא מספר חרדים שכתב דכשם שחייב אדם להתפלל על עצמו, כך חייב להתפלל על פושעי ישראל".

והחו"ב שם מסיים: "וכל זה כשאין שום התעוררות מצד החוטא לשוב, אבל כשיש התעוררות מצד החוטא לשוב, הרי כל המתפללים בעדו שליחותיה עבדי, וכמתפלל בעצמו דמי, כו". עד כאן. - ויש ראייה לזה מעבודה זרה נ"ג ב' שליחותא דידיהו עבדי, עיי"ש.

## ז. כח התפילה

### נוסח חז"ל, ובקשות פרטיות

"כִּי קָל שׁוֹמֵעַ תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים אֲתָהּ", - הקדוש ברוך הוא הוא "שומע תפילות", התפילה היא כח מיוחד שמשפיע ושאינו תלוי בדרגת האדם בשעת התפילה, "שׁוֹמֵעַ תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים" - בזכות התפילה, ואמנם יש דברים המעכבים את התפילה, אבל כל תפילה שמגיעה לפני הקדוש ברוך הוא מתקבלת, וממלאים לו בקשתו ורצונו.

ויש כח מיוחד בתפילה בנוסח שתיקנו חז"ל, וכמו שכתב הגר"ח מואלזין בשביל מה היו צריכים מאה ועשרים זקנים ומהם כמה נביאים לתקן נוסח של תפילת שמונה עשרה, שהיא תפילה קצרה, ומבאר הגר"ח שהתיבות של שמונה עשרה עושים בכל יום תיקון אחר בעולמות, עד סוף העולם, ובכח נבואה ידעו כיצד לקבוע

התיבות אשר נכנס בכח התיבות של שמונה עשרה לעשות תיקונים וצירופי שמות שונים בכל יום לפי מה שראוי באותו היום, ועל ידי זה נעשית תפילה חדשה מידי יום, - עד שלא שייך כלל להבין כיצד זה פועל, ועיין עוד בזה להלן.

ומלבד כח התפילה שתקנו חז"ל, יש גם ענין לבקש בקשות פרטיות, כאשר האדם מבקש בקשה פרטית הוא יותר מתחבר לזה מעומק הלב.

ואמרו ברכות כ"ט ב' על דברי המשנה רבי אליעזר אומר העושה תפלתו קבע אין תפילתו תחנונים, מאי קבע?, רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו כל שאינו יכול לחדש בה דבר. ופירש רש"י, **מי שאינו יכול** - לכוין לבו לשאול צרכיו, **לחדש בה דבר** - בבקשתו, והיינו לשון קבע - כיום כן אתמול כן מחר, - ומצינו גם במתפלל נדבה שאמרו שצריך לחדש בה דבר, ברכות כ"א א' ואמר רב יהודה אמר שמואל התפלל ונכנס לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללין, אם יכול לחדש בה דבר - יחזור ויתפלל, ואם לאו - אל יחזור ויתפלל<sup>13</sup>.

ניתן כח ביד האדם לפעול על ידי התפילות, כי הקדוש ברוך הוא שומע תפילות ותחנונים, ואמרו ירושלמי ברכות פ"ד ה"א "כל המרבה בתפילה נענה".

**הערה מעשית:** במשנה ברורה סימן קי"ט ס"ק י"ב<sup>14</sup> מבואר שלא להרבות בבקשות פרטיות בשומע תפילה, אלא רק בסוף התפילה קודם יהיו לרצון, וכן נהג הרב זללה"ה שלא להוסיף בקשות באמצע שמונה עשרה חוץ מרפאנו, והרבה פעמים היה אומר "הזכרתי אותך בתפילה קודם יהיו לרצון", עוד מבואר בחו"ב שכששומע קדיש וקדושה כשהוא קודם יהיו לרצון מן הראוי לומר יהיו לרצון ולכוין שאינו רוצה לסיים בכך את תפילתו אלא כפי מה שנצרך כדי להתיר [לכולי עלמא] לענות קדיש וקדושה, אך נשאר כעומד לפני המלך, ומרויח בזה כח התפילה לבקשותיו גם לאחר שענה קדושה וכיוצא בזה, (ונפקא מינה שאם נזכר שטעה יכול לחזור למקום שטעה).

<sup>13</sup> אבל הרא"ש הקשה מהו אם יכול לחדש בה דבר, מי הוא זה שאינו יכול לחדש דבר באחת מכל הברכות לרפואה או לפרנסה או לתלמודו, וכתב על זה הטור סימן ק"ז ונראה לי אם יכול לחדש פירוש אם נתחדש אצלו דבר שלא היה צריך לבקש עליו קודם ע"כ.

<sup>14</sup> וע"ש גם סימן קכ"ב סק"ח.

## בכוונת התפילה

הזכרנו מה שכתוב בנפש החיים<sup>15</sup> שיש רמזים וכוונות גדולות בתיבות התפלה, שכל מה שנתגלה בזוהר ובהאר"י הוא אפס קצתו ממה שמרומז בזה, שלא לחינם הוצרכו מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים לתקן נוסח תפלה כזה, שהוא פשוט על עניני העולם הזה, אלא שרמזו בתיבות התפלה האלו כוחות נעלמים שיהא בהם לתקן עולם בכל תפלה תיקון אחר עד ימות המשיח, ולכן כתב לרכז המחשבה במילים עצמם ולכוין בבקשת התפלה גם לכל מה שמרומז בהם, וזה גם מועיל לשמור על המחשבה שלא תברח למקום אחר.

ואמנם עיקר תפילתנו היא בכוונה הפשוטה של פירוש המילות, אך בכל תיבה ותיבה טמונים כמה וכמה משמעויות, וכדי לקרב אל השכל את המושג הזה של כוונות רבות באותם מילים, הנה מצינו בברכת כהנים שאמרה תורה כה תברכו את בני ישראל, וקבעה נוסח הברכה המדויק שעליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, וכהן שמוסיף לברך על הדוכן עובר בלאו דבל תוסיף, וכן בבל תגרע, ומבואר במדרש

---

<sup>15</sup> וז"ל נפש החיים שער ב' פרק י"ג "והעצה היעוצה על זה, הוא כמו שאמר המגיד להב"י באזהרה ב' שבריש הספ' מגיד מישרים ז"ל, לזוהר מלחשוב בשעת תפלה בשום מחשבה אפילו של תורה ומצות כי אם בתיבות התפלה עצמם, דוק בדבריו שלא אמר לכוון בכוונת התיבות, כי באמת בעומק פנימיות כוונת התפלה, אין אתנו יודע עד מה, כי גם מה שנתגלה לנו קצת כוונות התפלה מרבותינו הראשונים ז"ל קדישי עליונים, ועד אחרון הרב הקדוש איש אלקים נורא האריז"ל, אשר הפליא הגדיל לעשות כוונות נפלאים, אינם בערך אף כטפה מן הים כלל נגד פנימיות עומק כוונת אנשי כנסת הגדולה מתקני התפלה, שהיו מאה ועשרים זקנים ומהם כמה נביאים, וכל מבין יבין, דלא איתי אנש על יבשתא שיוכל לתקן תקון נפלא ונורא כזה, לכלול ולגנוז במטבע תפלה קבועה וסדורה בנוסח אחד, התקונים של כל העולמות עליונים ותחתונים וסדרי פרקי המרכבה, ושכל פעם שמתפללין יוגרם תקונים חדשים בסדור העולמות והכחות והמשכת מוחין חדשים אחרים, **שמעת שתקונה עד ביאת הגואל במהרה בימינו, לא היה ולא יהיה שום תפלה בפרטות דומה לחברתה שקודם לה ואחריה כלל, דלבושין דלביש בצפרא לא לביש ברמשא ודלביש ברמשא כו'** כמו שכתוב בתקונים תכ"ב, וכן כל יום לחבירו שלפניו ואחריו, ולכן אמרו רבותינו ז"ל (תגיגה ט' ע"ב) מעוות לא יוכל לתקון זה שביטל קריאת שמע כו' או תפלה כו', וכמ"ש באורך בפע"ח פ"ז משער התפלה ע"ש, והוא בלתי אפשר אם לא על ידי הנבואה העליונה ורוח קדשו ית' אשר הופיע עליהם הופעה עצומה בעת תקון נוסח מטבע התפלה והברכות, שם הוא יתברך שמו בפיהם אלו התיבות ספורות וגנוזות בתוכם כל התקונים, לזאת מי הוא אשר עמד בסוד ה' על עומק כוונתו יתברך שמו, איזה דרך ישכון אורה של כל תיבה פרטית מהם", עכ"ל,

רבה דרשות רבות על כל תיבה, ומהם **יברך וישמרך** - יברך בבנים וישמרך בבנות, יברך בעושר וישמרך שתעשה ממנו מצוות, יברך בנכסיו וישמרך בגופך, וישמרך מיצר הרע, וישמרך מן המזיקים, וישמרך מגיהנום, וישמרך שלא יגנבו ממך הברכה שנתן לך, **יאר** - במאור עינים ובמאור תורה, ושיביט בך בפנים מאירות, ושיאיר עיניך וליבך בתורה, ושיתן לך בנים בני תורה, ועי"ש עוד הרבה ענינים נוספים.<sup>16</sup>

למדנו שקבעה תורה תיבות מיוחדות כדי לרמז בהם ענינים שונים, ואמנם חלק מן הענינים הוסברו על ידי חז"ל, ובתפילה הדברים נסתרים.<sup>17</sup>

<sup>16</sup> ואגב שהזכרנו ברכת כהנים יש להביא מה שהיה הרב זללה"ה אומר בשם הגרי"ז מבריסק ז"ל בענין ברכת כהנים שאין בני אדם נותנים לזה הערכה מספקת, והתבטא שבני אדם נדחפים לקבל ברכה מצדיק גדול, וכאן שהקדוש ברוך הוא בעצמו מברך עמם כמו שנאמר ואני אברכם, אין רודפים אחרי ברכתם, ובגמרא סוטה מ' א' לענין שלא לומר בקשות בברכת כהנים אמרו כלום יש עבד שמברכין אותו ואין מאזין, ועי"ש עוד, ובקובץ אגרות לאחד שחלם חלום רע "תאמר הרבנו של עולם של ברכת כהנים", (ומספרים שביום הכפורים הוה עובדא שיצא החזון איש לנוח בחזרת הש"ץ של מוסף, וביקש שיבואו לקרא לו לברכת כהנים), ולהתבונן שמקבלים ברכה מלאה שפע, ואמרו בסוטה ל"ח ב' לענין זה שאין מחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, לענין עם שבשדות שגם הם מקבלים הברכה של הכהנים, מפני שהם אנוסים ואינם יכולים לבא לבית הכנסת, חזינן שברכה זו היא קשר שבין ישראל לאביהם שבשמים,

ויש לעמוד כנגד הכהנים בצורה מכובדת כמו שמקבלים כעת ברכה מן השמים, ואמרו שהכהן לא יהיו ידיו צבועות מפני שהעם מסתכלין בו ומאבדים הכונה, ואמרו שלא להסתכל על ידיהם מפני השכינה, וכהיום מכסים ידיהם בטלית, ובוא וראה עד כמה היא עוצם מעלתה של ברכה זו שהרי כשהש"ץ כהן הוא הופך פניו בשעה שמדבר עם הקדוש ברוך הוא ומברך את ישראל, מיהו עיין סוטה מ' א' שהזכירו בזה אימת ציבור, והכהנים חייבין לעקור רגליהם בברכת רצה לכוון הדוכן, כדי שתחול ברכתו מכח העבודה,

<sup>17</sup> וכדוגמא נוספת למשמעויות שונות באותם התיבות אפשר להזכיר מה שמצינו בגמרא מו"ק ט' ב' בשני תלמידי חכמים שבאו ללמוד אצל רבי שמעון בר יוחאי הלכות נדרים וכשנפרדו ממנו אמר רבי שמעון בר יוחאי לבנו שהם אנשים חשובים ולכן לך אליהם שיברכו אותך, כשבא אליהם שאלו אותו מה אתה רוצה, ואמר להם אבא אמר לי לך אליהם שיברכו אותך, אמרו לו יהי רצון שתזרע ולא תקצור תכניס ולא תוציא, ותוציא ולא תכניס, יחרב ביתך ויתיישב בית הארוח שלך, יתבלבל שולחנך, ולא תראה שנה חדשה, ומבואר בגמרא הביאור שרבי שמעון הסביר לו שכל ברכתם לטובה, שתוליד בנים ולא ימותו וכו', ועיין שם כל הענין, ומובא שעשו כן שלא תשלוט עין הרע וחיצונים בברכתם.

והנה נתבאר מדברי נפש החיים שמעבר למובן הפשוט של תיבות התפילה הם משמשים להרבה כוונות נסתרות, אבל אין זה סותר את הכוונה הפשוטה שלהם, דהיינו שאמנם המילים משמשות כעין רמז לעניינים נשגבים, אך יחד עם זאת משמשת גם הכונה הפשוטה שלהם.<sup>18</sup>

יעקב אבינו אומר "אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחֶרֶב וּבְקִשְׁתִּי" ומבאר התרגום: בְּחֶרֶב - בצלותי, וּבְקִשְׁתִּי - בבעותי, לכאורה בשלמא מה שתרגם בקשתי בבעותי אפשר להבין שזו לשון בקשה, אבל חרב ותפילה אינו מובן מה הקשר ביניהם.

ושמעתי בשם הגרי"ז מבריסק ז"ל, שביאר שהחרב יש לו כח עצמי להרוג לפי שהוא חד, אבל בקשת הדבר תלוי לפי כמה שהואדם מושך את החץ לעצמו, וכמה שמושך יותר לעצמו הוא הולך יותר למרחוק.

כך גם "בצלותי" היינו בחרב, שזהו התפילה שחז"ל תיקנו שיש כח במילים עצמם לפעול ולא תלוי רק בכונת האדם, אבל "בבעותי" היינו כקשת, שזהו הבקשות הפרטיות של האדם, שזה תלוי לפי כמה שהדברים יוצאים מן הלב.

ולכן כתב הגר"ח מואלז'ין לצייר לעצמו תיבות התפילה בעת אמירתם, ולכוין בהם שיש בהם עניינים נשגבים שיפעלו התיבות לכל הסודות שבהם, ועל ידי זה יהיה לו גם כח הריכוז בדבר מסויים, ושלא לחלום בדברים אחרים, אך כל אחד לפי ענינו שלא לאבד את הרגש שבכוונותיו הפשוטות.

---

<sup>18</sup> ואפשר להמחיש מהו מושג של ענין המשמש כ"משל" והעיקר הוא ה"נמשל", אך יחד עם זאת אין זה ממעט מחשיבותו של ה"משל", שגם המשל אמת וגם הנמשל, והנה גוף האדם הרי כל חיותו תלוי בו, וכל התורה וקיום המצוות הכל תלוי בגוף האדם, הנה גוף האדם הוא "הכל" אבל אינו אלא משל, שהרי את כל האיברים אפשר להחליף על ידי רופא ולהשתיל אחרים במקומם, הרי שכל האדם אינו אלא משל ל"אדם" בעצמו שהוא הנפש והנשמה, ובכל זאת אינו סותר לכך שהגוף הוא הכל והכל מתבצע על ידי הגוף, ואין לנשמה כלים לעשות כלום בלא הגוף.

וכן הדבר בתפילה שאמנם אנחנו משתמשים באותם ה"מילים" לצרכינו בעולם הזה ברוחניות וגשמיות, אבל האמת שיש בתיבות התפילה נפש ורוח ונשמה שמשמעותם דברים נשגבים עליונים, שפועלים פעולתם בשמים ממעל כמו הקרבנות, בתיקון העולמות.

האדם נברא בצלם אלקים כמו שכתוב "כִּי בְּצַלְם אֱלֹקִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם", וכנגד גוף האדם יש בשמים דברים נשגבים ונעלמים ששייך בהם תיבות התפילה בנשמה שבהם.

## עמו של הקדוש ברוך הוא

ומלבד שהקדוש ברוך הוא שומע תפילת כל פה, הנה בבקשות של עם ישראל התפילה נשמעת באהבה רבה לאין שיעור, ביציאת מצרים הקדוש ברוך הוא לקח את עמו ישראל שהם יהיו עמו של הקדוש ברוך הוא, וכדכתיב "וְלִקְחָתִי אִתְּכֶם לִי לְעָם", והיינו שכל האומות מונהגים על ידי מלאכים, שריהם של אותה אומה, אבל עם ישראל "כִּי חָלַק ד' עִמּוֹ יַעֲקֹב חֶבְל נִחְלָתוֹ", על עם ישראל יש השגחה מיוחדת ישירה מאת הקדוש ברוך הוא, רק בהם הוא חפץ ורק אותם הוא אוהב, - ואמר הרב זללה"ה שזוהי גם כן בכלל מצות זכירת יציאת מצרים, דאף שעיקר המצוה היא זכרון הנסים והחסדים, וכמו שאמרו למען תספר, אבל בנוסף לכך יש בזה עוד ענין עמוק והוא להזכיר מה שנתחדש ביציאת מצרים שהקדוש ברוך הוא בחר בנו להיות עמו וחבל נחלתו, וזהו אשר הוצאתי אתכם להיות לכם, שזו היתה הכוונה, להוציאם משיעבוד אחרים להיות עם ד'.

ויש להוסיף שזהו מה שאומרים באמת ויציב שנחמד ונעים הדבר הזה עלינו, וגם נורא ואדיר, ולכאורה נעים ונורא לא הולך ביחד, אלא מצד אחד נחמד ונעים להרגיש מעלה זו, ולעומת זה נורא הדבר שאנחנו מייצגים את כבוד הקדוש ברוך הוא בעולם.

ובקדושה של שבת אומרים "וְהוּא יִשְׁמִיעֵנוּ בְּרַחֲמָיו שְׁנִית לְעֵינֵי כָל חַי לְהִיּוֹת לָכֶם לְאַלְקִים אֲנִי ד' אֱלֹקֵיכֶם", ושאל הרב זללה"ה היכן מצאנו שיש כזו נבואה שהקדוש ברוך הוא ישמיע לעתיד לבא שניית לעיני כל חיי, כמו שהיה במעמד הר סיני אֲנִכִּי ד', והשיב שכיון שכל מטרת יציאת מצרים היא ולקחת אתכם לי לעם, ומכיון שכתוב שלעתיד לבא "לִכֵּן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נָא ד', וְלֹא יֵאמָר עוֹד חַי ד' אֲשֶׁר הִעֲלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. כִּי אִם חַי ד' אֲשֶׁר הִעֲלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צִפּוֹן וּמִכָּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הָדִיחָם שָׁמָּה", א"כ על כרחך שיאמר שוב אנכי ד', מזה שיפסיקו לומר את ה"לִהְיוֹת לָכֶם לְאַלְקִים" שנאמר ביציאת מצרים, זהו סימן שיהיה "לִהְיוֹת לָכֶם לְאַלְקִים" שניית<sup>19</sup>.

<sup>19</sup> ובברכות כ"א א' דעת רב יהודה דקריאת שמע דרבנן, ואמת ויציב דאורייתא, ואמנם נקטינן להלכה דגם קריאת שמע דאורייתא, אבל לגבי יציאת מצרים לית מאן דפליג שהיא דאורייתא.

## גדולה היא התפילה

במדרש רבה של פרשת השבוע פרשת נצבים מבואר כח התפילה, וז"ל המדרש פרשת נצבים פרשה ח', "וכל מי שמתפלל ומכוון את לבו לתפלה סימן טוב לו שתפלתו נתקבלה שנאמר "תַּאֲזוּת עֲנִיִּים שְׁמִיעָתָ ד' וגו'", גדולה היא התפילה לפני הקדוש ברוך הוא, אמר ר"א רצונך לידע כוחה של תפלה, אם אינה עושה כולה חציה היא עושה, קין עמד על הבל אחיו והרגו יצאה גזירה נע ונד תהיה בארץ, מיד עמד ונתודה לפני הקדוש ברוך הוא, שנאמר "גָּדוֹל עֲוֹנֵי מִנְשָׁא", אמר לפניו רבונו של עולם כל העולם אתה סובל ולעונוי אי אתה סובל, כתבת נִשָּׂא עֲוֹן וְעֵבֶר עַל פְּשָׁע סלח לעונוי שהוא גדול, מיד מצא חסד לפני הקדוש ברוך הוא ונמנע ממנו "נע" חצי הגזירה, שכן כתיב "וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נֹד" מכאן אתה למד שגדולה התפילה לפני הקדוש ברוך הוא, וכן חזקיהו הנביא בשעה שאמר לו "צו לְבִיתְךָ כִּי מֵת אָתָּה

ויתכן על פי הנ"ל להסביר טעמא דקרא למ"ד קריאת שמע דרבנן, לפי שבאמת לפי פשוטו של מקרא לא מתפרש פסוק זה כקבלת עול מלכות שמים, אלא משה רבנו ע"ה מודיע ומלמד לבני ישראל שידעו ויאמינו שד' שהוא אלקי ישראל הוא באמת ד' אחד, ומה שהוא מתייחד ליקרא אלקי ישראל זהו רק מתנה לישראל שמייחד שמו עליהם, שרק הם חלקו, וכל העולם טפלים ואין להם חשיבות אצלו כלל, וכמאן דליתנהו דמו כלפי ישראל, אבל באמת הוא ד' אחד שאין עוד מלבדו, והוא לבדו אלקי כל העולם ומלכותו בכל משלה בכל העולמות ובד' רוחות ולמעלה ולמטה.

ולכן שייך לומר שאין כאן חיוב דאורייתא להכריז ולהודיע שאנו מקבלים עלינו מלכותו שהוא אלקינו, ולמאי דקי"ל קריאת שמע דאורייתא, אנו משתמשים בפסוק זה להודיע ולקבל הדברים עלינו כמו שהשמיענו מרע"ה, [כמו שמשתמשים בפסוק יציאת מצרים שהוא לשונו של הקדוש ברוך הוא אלינו לקיים זכירת יצי"מ], ומהאי טעמא משתנה קצת משמעות הפסוק כשאנו מקבלים בו עול מלכות שמים, ממה שפרש"י על התורה, ששם פירש ד' שהוא היום אלקי ישראל, הוא עתיד להיות אחד שכל העמים יקבלו עליהם מלכותו, וידעו האמת ויאמר כל אשר נשמה באפו וכו' ומלכותו בכל משלה, כדכתיב ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד, ואנו מקבלים עלינו עומ"ש לומר ד' הוא אלקינו [שאנו מקבלים אלקים עלינו, וגם הוא מייחד אלוקותו עלינו], והוא באמת ד' אחד כעת, וגם כשאומרים שהוא אלקינו הכונה להודיע שאנו מקבלים עלינו מלכותו, ומזכירים את זה כדבר ידוע, (וע"ע נפש החיים בביאור אחד).

ולפי מה שביארנו הרי המיוחד הוא מה שהקדוש ברוך הוא בחר בנו אבל מה שאנו מקבלים עול מלכות שמים, אין זה שום נתינה מצדינו, רק שאנו מכירים את האמת שהוא אלקי העולם, אבל בכלל דברנו שאנו מכירים בזה שהוא בחר בנו להיות עמו חלקו וסגולתו, ונמצא שחלק הזה שאנו מזכירים ביציאת מצרים הוא דאורייתא לכולי עלמא, ומה שאנו מכירים את האמת במלכותו, יתכן שזה דרבנן.

ולא תחיה", מיד "ויסב את פניו אל הקיר ויתפלל", אמר לו הקדוש ברוך הוא "שמעתי את תפלתך ראיתי את דמעתך הנגי רפא לך וגו', והספתי על ימיה חמש עשרה שנה" שכן כתיב רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם.

ומיהו בסנהדרין ל"ז ב' אמרו על זה אמר רב יהודה בריה דרבי חייא גלות מכפרת עון מחצה, מעיקרא כתיב והייתי נע ונד ולבסוף כתיב וישב בארץ נוד.

## בזכות הדמעות

איתא בזוהר<sup>20</sup> שכל עניני העולם תלויין בתשובה ובתפילה שאדם מתפלל לפני הקדוש ברוך הוא, וכל שכן מי שמוריד דמעות בתפלתו, שאין לך שער שלא נכנסין שם הדמעות ההם, "והנה נער בכה ותחמל עליו ותאמר מילדי העברים זה", ראתה שהוא "ילד שעשע" שהם בני ישראל שמתחטאים לפני מלכם בכל, ומיד שמתחננים לפני הקדוש ברוך הוא חוזרים בתשובה ובוכים לפניו כבן שבוכה לפני אביו, "והנה נער בכה ותחמל עליו" התעורר עליו ברחמים ומרחם עליו.

<sup>20</sup> זוהר ח"ב י"ב ב' א"ר יהודה כל מלין דעלמא תליין בתשובה ובצלותא דצלי ב"נ לקודשא בריך הוא וכל שכן מאן דאושיד דמעין בצלותיה דלית לך תרעא דלא עאלין אינון דמעין מה כתיב ותפתח ותראהו את הילד, ותפתח דא שכינתא דקיימא עלייהו דישאל כאימא על בנין והיא פתחה תדיר בזכותיהון דישאל כיון שפתחה ותראהו את הילד ילד שעשועים דאינון ישראל דמתחטאן קמי מלכיהון (ג"א מאריהון) בכלא ומיד דמתחננן קמי קודשא בריך הוא הדרי בתשובה ובכאן קמיה כבא דבכי קמי אבוי מה כתיב והנה נער בוכה, כיון דבכי אתעדו (ס"א מתתברי) כל גזרין בישין דעלמא מה כתיב ותחמול עליו, אתער עלוי ברחמים ומרחם ליה, ותאמר מילדי העברים זה דאינון רכי לבא ולא מילדי העכו"ם דאינון קשי קדל וקשי לבא, מילדי העברים רכי לבא מאבהן ומאמהן לאתבא קמי מאריהון, ותקרא את אם הילד, שהיתה בוכה הדא הוא דכתיב קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה וגו' הוא בוכה ואם הילד היא בוכה, א"ר יהודה לזמנא דאתי מה כתיב בבכי יבואו ובתחנונים וגו', מהו בבכי יבואו, בזכות בכי דאם הילד שהיא רחל, יבואו ויתכנסון מן גלותא ואמר רבי יצחק פורקנא דישאל לא תליא אלא בבכי כד ישתלמון ויכלון בכי דמעות דבכה עשו קמי אבוי דכתיב וישא עשו קולו ויבך, (אמר רבי יוסי אותו בכי דבכה עשו) ואינון דמעין אחיתו לישאל בגלותיה, כיון דיכלון אינון דמעין בבכיה דישאל יפקון מגלותיה הדא הוא דכתיב בבכי יבואו ובתחנונים אובילם, עד כאן לשון הזוהר.



וזהו מה שכתוב לעתיד לבא "בְּכִי יָבֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילִם", בזכות הבכי של אם הילד, וכל הישועה והפורקן של ישראל תלוי בבכי, עד שיגמרו ויתכלו הדמעות שבכה עשו לפני אביו ובגלל הדמעות אלו ירדו ישראל בגלות, וכאשר יגמרו הדמעות האלו על ידי הדמעות של הבכי של בני ישראל יצאו מהגלות, וזהו שכתוב "בְּכִי יָבֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילִם".

עוד מובא בזוהר על הפסוק בישעיהו פמ"א "אֵל תִּירָאִי תוֹלַעַת יַעֲקֹב מִתִּי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזָרְתִּיךָ נָא ד' וְגֹאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל", למה נקרא יעקב "תולעת", כי כל הגוים יש להם כח וגבורה בגופם, אבל יעקב כתולעת יש לו כח רק בפיו, אבל במציאות התולעת מצליחה בפיה לאט לאט לכרסם כל דבר, ועוד דומה לתולעת המשי שהיא מייצרת את בגדי המשי החשובים וזורעת זרע ומתה וחוזרת ומתפתחת, כך ישראל אף על פי שכתוב ככלי יוצר תנפצם, כתוב כי הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל, ככלי זכויות שחוזרים ומתיכים אותם ונעשים כלי חדש.

ועוד מובא שם על הפסוק בתהלים "שִׁמְעָה תְּפִלָּתִי ד' וְשׁוּעָתִי הָאֲזִינָה אֵל דְּמַעְתִּי אֵל תִּתְּחַרֵּשׁ", שִׁמְעָה תְּפִלָּתִי ד' - זו תפלת הלחש, וְשׁוּעָתִי הָאֲזִינָה - זה תפילה שאדם מרים קולו מתוך צרתו, כמו שכתוב ותעל שוועתם אל האלקים מן העבודה, ותפילה זו שוברת שערים להעלות אותה לפני הקדוש ברוך הוא, אֵל דְּמַעְתִּי אֵל תִּתְּחַרֵּשׁ - זו תפילה עם דמעות שאין שער שננעל בפניה, לכן כתוב "אֵל תִּתְּחַרֵּשׁ" דהיינו אל תחריש ותשתוק, אבל אין צריך לבקש שתתקבל ותשמע כי זה מובטח ששערי דמעות לא ננעלו, כך פרש"י בגמרא.

## ח. מקום התפילה

### להתרגל להתפלל במקום שמתפללים במתינות

כתוב בשיר השירים "הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים חֲבֵרִים מְקֻשָּׁבִים לְקוֹלָהּ הַשְּׁמִיעִנִי, בָּרַח דְּוָדִי וְדָמָה לָהּ לְצָבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאֵילִים עַל הָרֵי בְשָׁמִים", ובמדרש שם פ"ח פט"ו "הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים חֲבֵרִים מְקֻשָּׁבִים - כשישראל נכנסים לבתי כנסיות וקורין קריאת שמע בכיוון הדעת בקול אחד בדעה וטעם אחד, הקדוש ברוך הוא אומר להם הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגָנִים - כשאתם קורין, חֲבֵרִים - אני ופמליא שלי, מְקֻשָּׁבִים לְקוֹלָהּ הַשְּׁמִיעִנִי, אבל כשישראל קורין קריאת שמע בטירוף הדעת זה מקדים וזה מאחר ואינם מכוונים דעתם בקריאת שמע רוח הקדש צווחת ואומרת בָּרַח דְּוָדִי וְדָמָה לָהּ לְצָבִי - לצבא של מעלה הדומים לכבודך בקול אחד ובנעימה אחת עַל הָרֵי בְשָׁמִים - בשמי שמים העליונים", עד כאן<sup>21</sup>.

ובזמנינו יש ללמוד מן המדרש הזה להתרגל להתפלל במקום שמתפללים במתינות, שתפלתם נשמעת כמו שכתוב חֲבֵרִים מְקֻשָּׁבִים לְקוֹלָהּ הַשְּׁמִיעִנִי, והרי ברור לכל אדם שלא יפסיד אם תמשך תפלתו עוד רבע שעה, ומי שמרגיל עצמו להתפלל במנין מתון מרויח תפילה בציבור מושלמת עם כל מעלותיה, ומרגיל עצמו ואת בניו לכוין בתפילה, ואף מי שלא הורגל ואינו נמשך לזה, הרי במשך הזמן מתרגל לזה<sup>22</sup>, אבל אם מתפלל במנינים החוטפין את התפילה לא יגיע לטעום ענין התפילה ותועלתה, וזו היא תפלת קבע שנעשית עליו כמשאוי<sup>23</sup>.

<sup>21</sup> ובפשוטו הזכירו קריאת שמע לפי שבזמנם נהגו שאת ברכות קריאת שמע החזן מוציא את כולם וכולם שתקו ושמעו, ואין בזה הקדמה ואיחור, והקריאת שמע קראו כולם בפיהם.

<sup>22</sup> וכפי כחו של יצר להמנע מכך יש ללמוד גודל הענין, ולפעמים יש גם סיבה נסתרת בחביון הלב למה נמנע מלהתפלל בציבור כזה, כי נוח לו לשוב לביתו בהרגשה טובה, בלי התעוררות פנימית שמעירתו משינת שלותו, וזהו מה שנאמר במשלי לא יֵאָהֵב לֶץ הוֹכֵחַ לוֹ אֶל חֲכָמִים לא יֵלֶךְ.

<sup>23</sup> כמבואר ברכות כ"ט ב', א"ה, ובשולחן ערוך סימן צג "ישהה שעה אחת קודם שיקום להתפלל, כדי שיכוין לבו למקום, ושעה אחת אחר התפלה, שלא תהא נראית עליו כמשאוי שממחר לצאת ממנה".

## מעלת התפילה בציבור

ואיתא בגמרא תענית ח' א' שביחיד אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו, שנאמר "וְשָׂא לִבָּנוּ אֶל כַּפֵּים אֶל קֶל בְּשָׁמַיִם", דהיינו כונה גמורה שהלב תפוס בכונה כדבר התפוס בידו, אבל לענין תפילה בציבור דרש שמואל מהפסוקים בתהלים פרק ע"ח "וַיִּפְתְּחוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יִכְאֲבוּ לוֹ, וְלִבָּם לֹא נִכּוֹן עִמּוֹ וְלֹא נֶאֱמָנוּ בְּבְרִיתוֹ", ואף על פי כן "וְהוּא רַחוּם יִכְפֹּר עָוֹן וְלֹא יִשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהַשִּׁיב אָפּוֹ וְלֹא יַעִיר כָּל חַמְתּוֹ".

הרי ראינו ההפרש הגדול בין תפילה ביחיד לתפילה בציבור, שביחיד אינה נשמעת אלא בכונה גמורה כאילו לבו ומחשבתו תפוסין בידו, ובציבור אמרו שאפילו לבם לא נכון עמו ואפילו הכי והוא רחום יכפר עון וגו'.

וכן אמרו בגמרא ע"ז ד' א' שלא להתפלל מוסף בראש השנה בשלש שעות הראשונות ביחיד שמא יעיינו בדינו ויתחייב, אבל בציבור אין לחוש והובא בשלחן ערוך ס' תקצ"א ס"ח ועי"ש במשנה ברורה עוד בזה.

וכן איתא בזוהר בראשית הובא באחרונים שתפלת יחיד מעיינים בה באיזו כונה נאמרה ומעיינים אם הוא ראוי שתתקבל תפלתו, אבל בציבור מתקבלת אפילו בלא כונה<sup>24</sup>, ותוכן דברי הזוהר: רבי אבא פתח ואמר, "פְּנָה אֶל תְּפִלַּת הָעֶרְעֵר וְלֹא בָזָה אֶת תְּפִלָּתָם", הפסוק הזה העמידהו ונתקשו בו החברים מהו הלשון "פְּנָה" היה ראוי יותר לומר "הקשיב" או "שמע", מהו לשון פְּנָה, אלא כל תפילות העולם - תפילות, ותפילת היחיד, לא נכנסת לפני המלך הקדוש אלא בכח גדול, דהיינו רק עם זכויות רבות, עד שמקבלין התפילה של היחיד משקיף הקדוש ברוך הוא על

<sup>24</sup> וז"ל הזוהר רבי אבא פתח ואמר, פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם, האי קרא אוקמוה, ואקשו ביה חבריא, פנה הקשיב מבעי ליה, או שמע, מאי פנה, אלא כל צלותין דעלמא צלותין, וצלותא דיחיד, לא עאל קמי מלכא קדישא, אלא בחילא תקיפא, דעד לא עאלת ההיא צלותא לאתעטרא בדוכתה, אשגח בה קודשא בריך הוא, ואסתכי בה, ואסתכי בחובוי ובזכותיה דההוא בר נש, מה דלא עביד כן בצלותא דסגיאין, דצלותא דסגיאין כמה אינון צלותין דלא מן זכאין אינון, ועאלין כלהו קמי קודשא בריך הוא, ולא אשגח בחובייהו, בגין כך, פנה אל תפלת הערער, מהפך ואסתכי בה, ואסתכי בה במה רעותא אתעביד, ומאן ההוא בר נש דצלי צלותא דא, ומאן אינון עובדוי, בגין כך ליבעי ליה לבר נש דלצלי צלותא בצבורא, מאי טעמא, בגין דלא בזה את תפלתם, אף על גב דלאו כלהו ככוונה ורעותא דלבא.

התפילה איך היא, ומשקיף על המתפלל בזכויותיו וחובותיו, מה שלא עושה כן בתפילת הרבים, תפלת רבים אף על פי שאינם זכאין מתקבלת, ולא מעיינים בעוונותיהם, לכן כתוב "פֶּנָה אֶל תְּפִלַּת הָעֶרְעָר", 'פֶּנָה' - שפונה ובודק ומשקיף עליה, ומשקיף על התפילה אם היא בכונה וברצון כראוי, ומי הוא האדם שמתפלל את התפילה הזו, ומה מעשיו, ולכן צריך לו לאדם שיתפלל תפילה בציבור, מאי טעמא, בגלל "וְלֹא בְּזֶה אֶת תְּפִלָּתָם", אף על גב שלא כולם בכונה וברצון הלב, עד כאן תוכן דברי הזוהר.

למדנו מכאן מסייע גדול לתפילה שתתקבל גם בלא כונה מושלמת, ומי הוא שעָרַב לבו לסמוך על כונתו בתפילה להתפלל ביחיד, והרי אמרו בבא בתרא קס"ד ב' שעיון תפילה אין אדם ניצול ממנו בכל יום, ופירשו תוספות שאינו מכון כראוי, ואיך לא נתפוס הסגולה הזו של תפילה בציבור שתתקבל תפילתו, והטור בסי' צ' הביא דאין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת ופירש דהיינו בציבור, ואמרו ברכות ח' א' "וְאֵינִי תְּפִלָּתִי לָךְ ד' עַתָּה רָצוֹן" - אימתי עת רצון בשעה שהציבור מתפללין, ואמרו שאין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים, ואמרו שם אמר הקדוש ברוך הוא כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם.

והגר"ח מואלזין ז"ל אמר שמיום עמדו על דעתו לא התפלל בלא מנין, וכתוב בשמו שהזהיר מאד להתפלל בציבור, ובספר רוח חיים על אבות כתוב כי התפילה ביחיד צריך כונה יתירה ובאימה ויראה ומסירות נפש, ואם לאו תפלתו נדחית לבר, וזה אינו מצוי בעוונותינו הרבים בזמנינו, אבל עם הציבור אף שלא תהיה תפלתו כל כך בכונה שלימה עם כל זה אינה נמאסת כמ"ש בזה"ק כו', כי תפלת יחיד פונים אותה על כל צד בדקדוק וחיפוש בכל עולם ועולם אם היא ראויה לעלות אם לאו כו' וביאר שם המשנה והפסוק שצריך להקדים לישון כדי לקום לתפילה בציבור בזמן, ועיין בענין זה גם בחפץ חיים סוף ספר שמירת הלשון.

## תפילה במקום הלימוד

המתפלל במקום תורתו מועיל יותר מבית הכנסת כמו שאמרו בגמרא ברכות ח' א' אמר רב חסדא מאי דכתיב אֱהָב ד' שְׁעָרֵי צִיּוֹן מִכָּל מְשָׁכְנוֹת יַעֲקֹב - אוהב ד' **שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות**, [המצויינים - ציון ואסיפת צבור - רש"י]. והיינו דאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא **מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד**.

ועוד אמרו שם שאמר אב"י מתחילה הייתי לומד בבית ומתפלל בבית הכנסת ולאחר ששמעתי מה שאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא 'מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד', לא הייתי מתפלל אלא היכן שלמדתי.

עוד שם שרבי אמי ורבי אסי אף על גב שהיו להם שלשה עשר בתי כנסת בטבריה לא היו מתפללים אלא 'בני עמודי', היכן שהיו לומדים, [בני עמודי - בין העמודים שבית המדרש נכון עליהם מלמעלה - ע"פ רש"י].

ובטור הביא תשובת הרא"ש טעמים שבזמנינו יש לתלמיד חכם להתפלל עם הציבור ולא ביחיד במקום שלומד, ואף שיש יחידים יוצאים מן הכלל, אבל על כל פנים פשוט שכשיכול להתפלל בבית המדרש במקום שלומד ועם הציבור הרי הרויח כל הענינים יחד.

ועוד אמרו שהקובע מקום לתפלתו אויביו נופלים לפניו, ואמרו שא-לקי אברהם בעזרו, וגם זה שייך יותר בבית המדרש שמתפלל שם מנחה ומעריב ומקומו קבוע לו.

ונראין הדברים שעדיף להתפלל במנין של הישיבה עם דילוגים בפסוקי דזמרה, יותר מלהתפלל במנינים מאוחרים, בלי דילוגים, שבדרך כלל אין המנינים ברוב עם כמו בישיבה, ואין לסמוך שיש שם עשרה מכוונים באבות, ועוד סיבות נאמרו שיש לחוש שאין לזה מעלת ציבור, וגם התפילה שבמהירות מרחיקה את הכוונה, וכן הרוח הכללי של המשתתפים משפיע, וגם ראינו דהיכא דהוּו גרסי יש לזה מעלה טפי ממנין, וכל שכן שמותר לדלג בשביל זה, וגם ההרגל במנין קבוע יש לו מעלות נוספות, וכן שמירה על זמן קריאת שמע ותפילה.

מן האמור נלמד שלתועלת הלימוד וההתקדמות הכללית בתורה ויראת שמים, ראוי להתפלל במנין של הישיבה, ואל יטעה לחשוב שזהו ענין של סדר לתועלת החברה, אלא יכיר האמת במעלותיה וידע לפני מי הוא מתפלל, ומי שמשוכנע במעלות שבוה, יעשה כל מאמץ כמו שמתאמץ להצליח בלימודו ולא יכבד עליו הדבר, והרגל נעשה טבע, ומהר מאד ירד ממנו הרבה מהקושי לקום בזמן למנין הישיבה, ועל כל פנים יתפלל במנין מתון של עשרה בני תורה המכוונים בתפילה, ויקדים לתפילה לפחות עשר דקות כדי שיוכל להתחיל פסוקי דזמרה בזמן בלי מילים חטופות ודילוגים, שלא יפסיד המעלות והסגולות שתיקנו חז"ל בהקדמת פסוקי דזמרה וברכות לתפילה שתתקבל ברצון, מלבד המצוה והכבוד באמירתם כראוי.

ובחור בישיבה שמתחזק בענין זה יש לו זכות הרבים, וכן להיפך, בפרט אם הוא מן הטובים שבחבורה שלמדים ממנו, ולא מספיק שהוא מתפלל יפה במנין המאוחר, כי את זה בודאי לא ילמדו ממנו, כמו שאמר רבי ינאי בירושלמי "ילפין מקלקלתא ולא ילפינן מתקנתא", [כלומר, את הקלקול הם לומדים לחקות ולעשות אחרי, אבל את המתקון אינם עושים אחרי], ולפי מה שנתבאר הרי זו אחריות על כל ההתקדמות של חבריו ולא רק על תפלתו, והדבר נעשה כהיתר מפני שנסמכין על מימרות והנהגות שאינם מתאימין לכל בחור.

### עשרה ראשונים - דבר קטן ומחיר גדול

מבואר בגמרא שיש ענין של עשרה ראשונים, שיהא נמנה מעשרה ראשונים שאפילו מאה באין אחריו נוטל שכר כנגד כולם, וזה מובא בפוסקים, ובזהר איתא בפרשת תרומה, שמי שבא הראשון יש לו זכות הרבה יותר.

זה דבר קטן לענין של הרגל, זה לא יותר קשה, מלהגיע ברגע האחרון, אם מתרגלים לכך, אין בזה שום קושי אמיתי.

ואם אדם מרגיל את עצמו להתחיל כראוי כל התפילה שלו משתנה, ואין בזה קושי כל כך, והמחיר של זה הוא גדול, דבר קטן ומחיר גדול.

אדם שיקבל עצמו שחמש דקות לפני התפילה זה הזמן, הוא יתרגל לזה, כך יהיו החיים שלו.

## ט. זהירויות בתפילה – ליקוט

### לכוין בחתימת הברכות

כתב הטור סימן ק"א, וז"ל "כתב הרב רבי אליעזר שירגיל אדם עצמו שיכוין לפחות בחתימה של כל ברכה, שיש בהן מאה ושלוש עשרה תיבות כמו שיש בתפלת חנה ומאה ושלוש עשרה פעמים לב בחומש לומר שצריך בהן כוונת הלב", והובא במשנה ברורה שם סק"א.

בבבא בתרא קס"ד ב' אמר רב עמרם אמר רב, שלש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום הרהור עבירה, **ועיון תפלה**, ולשון הרע. בביאור העבירה שבעיון תפילה עיין רשב"ם ותוספות מה שביארו הפירושים הפשוטים בזה, ובאור זרוע הביא ביאור שבבקשה מכוונים ובהודאה לא מכוונים, וזה לשון האור זרוע בב"ב סי' ר"כ "כתב הרב רבי ברוך בר שמואל זצ"ל מארץ יון **עיון תפלה** - שמחשב בדעתו אכוין בתפילתי כדי שיעשה לי רצוני ודומה למנסה בוראו, ולי אני המחבר {נראה בעיני דברי<sup>25</sup>} רבי משולם בן הרב רבי דוד זצ"ל כי רבי שלמה מוינא פירש **עיון תפלה** היינו שמכוין בבקשותיו לצורך עצמו. כגון ברוך עלינו את השנה הזאת רפאנו וכל כיוצא בזה הבקשות והתחיות שבשמונה עשרה, וכשמגיע לחתום בברכה ברוך אתה ד' רופא חולי עמו ישראל אז אינו חושש ומברך בלא כוונה, וזאת היא העבירה שמעייין בתפילה ומכוין לבו בבקשותיו לצורכו, ובברכה אינו מטריח על עצמו לכוין, וישר בעיני וההנה ליי", עד כאן.

<sup>25</sup> באו"ז שלפנינו כתוב 'נ"מ דרב'.

יש לזכור לכוין את לבו באופן מיוחד בתפלת שמונה עשרה לברכה שבסוף כל בקשה, שמלבד המובן הפשוט שיש לאדם להודות ולברך על הדעת והתשובה והסליחה, הנה בכח הברכה הוא מוריד שפע לבקשתו שתתמלא, עיין נפש החיים ש"ב פ"ד, ועוד.

## לשים לב שיש כאן קשר תמידי

כשמתבוננים בסדר ברכות השחר, אנו רואים השקפה זו שלימדו אותנו להרגיש שכל פעולה מתחדשת עמנו כל יום וכל רגע, שהרי אמרו ברכות ס' ב' שכשהאדם מתעורר מברך אלקי נשמה שנתת בי ..., שמע קול תרנגול להעיר ולהודיע שהוא בוקר, מברך אשר נתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה, פתח עיניו - מברך פוקח עורים, קם וישב - מברך מתיר אסורים, הלביש בגדיו - מלביש ערומים, נעמד - זוקף כפופים, עמד על הקרקע - רוקע הארץ על המים, נעל מנעליו - שעשה לי כל צרכי, הלך - המכין מצעדי גבר כו', וכן שאר הברכות שם, ותיקנו ברכה בשם ומלכות על כל מעשה בפני עצמו, ללמדנו ששום דבר אינו קיים בעולם אלא הכל נעשה בכל רגע, ואף ברכת שלא עשני גוי ועבד זה בגלל שנעשה בריה חדשה והוא מודה על ברייתו הראשונה.

זהו מה שרצו חז"ל שנתרגל להרגיש, שאין מושג של מנהג העולם, אלא כולם כסומים וכאסורים ממש, וערומים ממש, וכפופים ממש, ואינם יכולים לילך, ואין להם צרכיהם, והקב"ה מחדש בטובו ומתיר אותם מכבילותם, ופותח את עיניהם, ומכין את מצעדיהם.

וכהיום שאומרים הכל בבית הכנסת על הסדר מפני חסרון נקיות, חסר הרגש הזה איך שמודים על כל שלב בפני עצמו, ומאחר שכבר נתחייבנו להודות בזמנה, נשאר עלינו חיוב הברכה, אבל עלולים לאבד משום כך את רגש הכרת הטוב על הטובה בהתחדשותה, ויש לשים לב לזה, ולצערנו רק כשלפעמים אי אפשר ליהנות מחסדים אלו, רק אז מתחברים לרגש הוודיה על מה שתמיד ישנם.

וכן בברכות הנהנין, כשאוכל פת מברך המוציא לחם מן הארץ, מפני שהוא מוציא לחם מן הארץ כעת, ואף על פי שיש סדרים קבועים בבריאה מכל מקום



הם מתחדשים כל רגע, והפלא הזה הוא קיים ומתחדש, שממש יוצא מן הארץ לחם, ואם יפסיק הקב"ה לומר לו שיצא ישראל הכל בארץ, וכמו שאמרו במדרש על הזמן שקודם המבול שזרעו חיטים והוציאה זונין, וחייבין להודות עליהם, - וכן פוקח עורים, הקדוש ברוך הוא פותח לי עכשיו את העיניים, וכן מלביש ערומים, הקדוש ברוך הוא הכין היום את המלבושים, יש לדעת שכל רגע ורגע מחדש הוא נותן ומכינם בשבילנו, - ובסוד הדברים האדם בברכתו נותן את הכח להביא ברכה לעולם, ולכן אמרו שעל ידי הברכה הם נעשים כשלו, וכשאינו מברך הוא כגוזל.

וכן ביאר הגר"ח מולאזין בברכת יוצר אור "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית כאמור לעושה אורים גדולים", שהכל מתחדש בכל רגע מחדש, והוא מדויק מהכתוב "לעושה" לשון הוה, ולא כתוב "שעשה", וכן כי לעולם חסדו שצריך חסד מחודש לזה כל יום.

וכן בעניינים רוחניים כמו שאמרו בברכות כ"ח א' והובא בשלחן ערוך להלכה, ביציאתו [מבית המדרש] מהו אומר, מודה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות כו'.

ובאמת מה שאנחנו לא מספיק מרגישים את ההתחדשות הזו, זה מחמת החסד שעושה עמנו הקדוש ברוך הוא שנותן את כל הטובות האלו בקביעות בלי הפסק כדי שתהא הרגשת ביטחון ושלוה, כמו שיתבאר להלן, ואין ראוי שבגלל הוספת החסד נרגיש אותו פחות.

סיפר דודי הגר"מ שליט"א שבאו אברכים מירושלים [כמדומה היה זה הגרמ"ל לנדא ז"ל], ושאלו את החזון איש איך מגיעים ליראת שמים, והוא ענה להם "תורה", ושוב שאלו אותו בהזדמנויות אחרות, ושוב ענה להם "תורה", ולאחר כמה פעמים ששאלו שוב ושוב בהזדמנויות שונות, אמר להם "להתרגל בהשגחה פרטית".

וכפי שנתבאר שכל המאה ברכות שאנו מברכים מידי יום מבטאים את הידיעה, שאין להתייחס לשום דבר כדבר קיים מששת ימי בראשית, ונשאר טבע קיים עד היום, אלא הכל טובה הניתנת לכל אחד ואחד בכל רגע ורגע מחדש, ובכל רגע מתהוים הדברים בשבילנו מחדש.

וגם בתפילת שמונה עשרה רואים איך כל יום מתחיל הכל מחדש, אנו אומרים אלקי אבותינו - אברהם - יצחק - ויעקב, וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם, מחדש בכל יום זכות אבות, כמו אשר בחר בנו מכל העמים, ואם היה מושג של שיגרה וטבע, היה הכל נשכח מרוב הימים, שהרי כבר תמה זכות אבות, ולא היה מקום להזכירה, אבל כשמתחילים מחדש ממילא נשאר כח זכות אבות, שהרי היום הזכירו זכותם.

כשמתבוננים ומרגישים את ההתחדשות שבכל רגע הרי ההודאה הרבה יותר בעלת משמעות, שאם אדם יודע שנעשה במיוחד אליו הוא מרגיש את ההודאה הרבה יותר, וכן בתפילה חונן הדעת והרוצה בתשובה וכו' ושומע תפילה, הכל הוה כעת ומתחדש והברכה והתודה שייכת יותר, וכן קשר הבקשה היא על ההוה הניתן ומתחדש כעת.

וכן כשאדם מברך "הבוחר בעמו ישראל באהבה", "ואהבתך אל תסיר", זהו דבר שמתחדש בכל רגע ורגע, ועכשיו נותנים לו זאת.

וכשמבקש והערב נא, ירגיש הנה עכשיו אני מקבל ערבות בתורה, וכו'.

מי שמתרגל להרגיש כך בתפילה ובברכות הרי הוא כל עת בידיים של הקדוש ברוך הוא, כל עת הוא מקבל הכל מחדש.

## לא יתכן שירויח ממחשבות בעת התפילה

במשלי פ"א "וְחֹשֶׁן מִיֶּשֶׁר אֶף לְמַחְסֹר" פירושו דמה שהיושר מחייב שיתן, לא יתכן שירויח דבר מזה על ידי שחסך מליתנו, וכל חסכונו שמור למחסור שיבואנו.

ומשמעות הדברים דאף בדבר שאינו באיסור גזל, כל זמן שהוא בכלל "ועשית הישר והטוב" לא ירויח מחסכונו דבר, וממילא גם הפסיד שלא עשה הישר, דבלא הפסד ודאי רצונו לעשות הישר, ויש לשנן ידיעה זו כדי שתעמוד לימינו בעת נטיית טבעו לחסוך, ויזכור שהישר והטוב נכלל במזונות שקצבו לו, ואם יחסכו יפסיד במקום אחר.

בענין התפילה גם כן, אחר שנתאמת בלב האדם שלא ירויח על ידי מחשבתו באמצע התפילה כלום לא בתורה ולא במילי דעלמא, נוסף לזה הוא מפסיד בעיקר בקשתו, כל זמן שיזכור לעצמו דבר זה יוכל לסלק המחשבות. (מלבד עיקר הדבר שלא יעז לדבר אפילו בפני חבירו בלא לחשוב).

## לא לעשות מצוות ות"ת על חשבון התפילה

כתב הגר"ח מולאזין בהקדמתו לספרא דצניעותא, וז"ל "פעם אחת מידי דברי עמו [עם הגר"א] בענין התפילה אמר לי, פעם אחת הראוני מן השמים גודל ענין התפילה, כי יגעתי יגיעות רבות על הבנת מאמר אחד בזהר הקדוש בענינא דראש חדש שנים עשר שבועות, ולא עלה בידי לפרש לאמתו, והנה ביום ראש חדש אחד בעמדי להתפלל תפלת העמידה דשחרית, ברגע אחד נפל במחשבתי באותו המאמר לפרשו על שבעה אופנים, ומה היה לי לעשות, ואמרתי לו אפשר לשהות מעט רק לסדרם במחשבה, וכי גם זה חשיב הפסק, אמר באמת כן עשיתי שהיתי כמו רבע מינוט וסדרתים במחשבתי, ושוב חזרתי תיכף לגמור תפלתי, ואחר גומרי תפלתי התבוננתי על המראה לחזור עליהם והנה מאומה אין בידי כי נשכחו ממני לגמרי, ונצטערתי על זה הרבה ושהיתי כמו חצי שעה להסיח צערי מדעתי ולקרות הלל וכעמדי להתפלל מוסף והנה נפלו עוד הפעם כל השבעה אופנים במחשבתי כבראשונה, שוב לא פניתי מחשבתי מתפלתי כלום, ולא נתתי דעתי להרהר בהם כלל, וכסיימי תפלתי נמצאו ערוכים ושמורים לפני כל השבעה פירושים לאמתם ומתוקים מדבש ונופת צופים".

מן האמור נלמד שאף בדבר מצוה אין ריוח אם עושין דבר על חשבון מצוה אחרת, והדבר מצוי שרוצים לעיין בספר באמצע התפילה וחושבים להרויח זמן, ויש ללמוד מן האמור שלא יתכן שישפיעו לו מן השמים יותר תורה בגלל שלא כיון יפה בתפלתו, וכן בזמן קדיש וכיוצא בזה.

ואף בחזרת הש"ץ ראוי והגון להקשיב ולכוין לברכות הש"ץ, מיהו יש קצת קולא למי שגמר תפלתו אחר שהתחיל הש"ץ תפלתו, ולא נמנה עם הציבור ששומע חזרת הש"ץ, וגם זה אינו מן המובחר, אלא שאם יודע בעצמו שאם לא יעיין בספר,

תשוטט מחשבתו בדברים בטלים, יש מקום לתפוס הרע במיעוטו, אבל באמת גם מי שלא שמע חזרת הש"ץ מתחלתה, יכול לצאת בכל ברכה בפני עצמה, שהרי ביאר מרן החזון איש זללה"ה איך המאריכים בתפלת מוסף של ראש השנה יוצאים ידי תקיעות על סדר הברכות, וכתב שיוצאים ידי חובתן מתחלת מלכיות, דהואיל ואין בזה משום ברכה לבטלה יכולין לצאת כל ברכה לעצמה, הרי שאפשר לכוין ולצאת ידי כל ברכה בפני עצמה<sup>26</sup>.

ואמנם אין האדם שליט ברוח לכלוא את המחשבות, אבל לפחות ידע שמלבד העונש על עצם העבירה, הרי כאן יראה מיד לעין שגם לא הרויח כלום, וכל תכנית טובה שחושב עליה באמצע התפילה, זה יגרום שלא תצא לפועל, ואף כשחושב לשם מצוה להרויח שני דברים כאחת, אם ידע בלבו שלא ירויח מזה, יקל עליו לעמוד בנסיון, וימנע מלעשות שום פעולה באמצע הברכות או המזמורים, כי ידע ויכיר בחוש שבסוף יפסיד מזה, וגם אם אינו מכוין פחות על ידי פעולה זו, מכל מקום צורת העראי גם היא זלזול, וכן הדבר בשאר ענינים, כמו שנתבאר מן הפסוק במשלי.

## הוי מחשב

פעולות רבות הנראות לכאורה כמצוה, ובאמת שיש בהם צד חיובי, אך המתבונן ומניח על כף מאזניים הפסד כנגד ריוח, יוכל לראות בבירור שאין זה רצון השם, ושהפסדים הנגרמים מכך גדולים פי כמה מן הרווחים.

וכל זה גם כאשר האדם נידון לעצמו, אבל כשנמצאים בישיבה הרי האחריות כפולה שכל זכות הרי זו זכות הרבים, ואם להיפך..., המציאות היא שהאדם מושפע מהסביבה, למשל כשיש כמה שאינם מתפללים במנין הישיבה ומתפללים מאוחר יותר הרי זה משפיע למחרת על עוד שיעשו כן.

<sup>26</sup> והרב זללה"ה כתב דכיון שהיה בבית הכנסת בתחלת חזרת הש"ץ הרי גם הוא נמנה עם המנין כדין אחד ישן שמשלים לעשרה, ולכן חשיב עם הציבור בסדר הברכות, ונפקא מינה שלפי זה יזהר בראש השנה שלא לצאת מבית הכנסת בברכות ראשונות ואחרונות, כיון שעל ידי כן הוא מן הציבור בכל התפילה, ואם הוצרך לצאת ידקדק לצאת בקטע שאינו מעכב התפילה.

## לימוד הלילה על חשבון היום

יש לחשב שיש הרבה דברים שמצד אחד הם אמנם ריוח מועט אבל עם מעט התבוננות ההפסד רב פי כמה מהריוח, ולמשל הנשואים, ערים בליל שישי, כדי להריוח הענינים שבלמוד ליל שישי, ופעם היו האנשים חזקים וראוים לזה ולומדים בליל שישי מלבד הלימוד הרגיל ביום שישי, אבל כהיום הריוח מועט לעומת ההפסדים המרובים, כמה מתבטלים, וכמה אחרים שמצטרפים לחוויה בלבד ולא לומדים ולא ישנים בגללו, כמה דברים בטלים, וכמה זמן מתבזבז כי הרי זה זמן של רשות, וכמה מחליש את הסדר שלמחרת אצל אחרים שמתרגלים שזה סדר ריק, ואיך מתפללים שחרית בחטף ובנמנום ובאיזה מנין, וכו' וכו'.

ולפעמים גם הלימוד מאוחר בלילה מרגיל את האדם לקום באיחור ולהתפלל בעייפות, במנין מפוקפק, אם מגיע למנין בכלל, והתפילה הזו מרחיקה את הלימוד, ואינו נכנס ללימוד מתוך קדושת התפילה, וחסר לו ההשפעה הזו לכח התורה, וההרגל הזה מונע ממנו להיות קשור לתפילה גם במנחה ומעריב, והיצר הרע מסייעו ללמוד בלילה כדי להריוח את כל הגלגל היומי הזה.

## תפילה במקומות מסוגלים

אי אפשר להתמקד בנקודה אחת ולומר "הרווחתי", אלא צריך לחשב מתי הקדוש ברוך הוא ירוח ממעשיו עד שיהא זה ריוח מושלם בלא שום הפסד, וכן בכל הדברים כך, בכל דרכיך דעהו, יש לחשוב האם הקדוש ברוך הוא מרוצה מכך, כגון הנוסעים לקברי צדיקים בשביל להתפלל, עומדים לפני הקדוש ברוך הוא הנה באתי לכאן להתפלל כדי שיהיה נחת רוח, באתי להתפלל בהתרגשות, אבל צריך להתבונן האם מי שהוא מתפלל אליו מרוצה מזה, או שאדרבה הוא אומר מי מעונין שתבא לכאן להתפלל? חכיתי לך בבית המדרש שתהיה שם ותלמד! ושם יהיה לי נחת רוח ממך, אמנם נזכר בספרים על התפילה בקברי צדיקים שמתקבלת בזכות הצדיקים, אבל גם כאשר עושים דברים טובים צריך לעשות חשבון איפה יש יותר הפסד, והרי אין צריך להעמיק ולדעת כמה ביטול תורה, וכמה מכשולות לו ולאחרים יש מזה,

ואכמ"ל, ובודאי מי ששומע רצוי יותר ממי שמביא זבח טוב, ותפילתו במקומו תתקבל יותר, שלא יתכן שהנ"ל שעשה רצון ד' יפסיד, והדבר מצוי שיצר הטוב אינו מתעורר בזה כל כך כיון שהוא עטוף בדבר טוב, וצריך לחשב בדיוק מה הוא רצונו יתברך בזה.

בכל רעיון טוב שעולה בדעת האדם, כל רעיון חדש לעשות נחת רוח להקדוש ברוך הוא, יש לחשוב כאילו - להבדיל - הוא עובד בחנות של איזה אדם והוא אחראי על ההכנסות שלו, ולשמור על חנותו, ובא לעשות לו נחת רוח, ועוזב את חנותו ומשאיר הכל הפקר, הרי בודאי לא יעלה על דעתו לעשות כן, ואם יעשה כן, אזי אותו אדם יאמר לו "שקולי טיבותך" מי ביקש זאת מידך, לעזוב את חנותי כהפקר בשביל איזה הנאה פורתא שתהיה לי, הרבה פעמים הקדוש ברוך הוא אומר לאדם למה באת אלי לעשות לי נחת רוח, והשארת את כל קיום העולמות בהפקר? בשביל מה עשית את זה!? ואם התפילה כאן נוגדת את רצון ד', הרי כעת אינה ראויה, וגם קבלתה בהתאם.

## ההפסדים שכנגד ריוח של דקה

ואם בדברים שהם כשלעצמם טובים יתכן שאין בהם מצוה אם בסופו של חשבון ההפסד רב על הריוח, על אחת כמה וכמה בדברים שהתועלת היא בעינינים של רשות.

למשל הדופקים לחזן למהר ולהתחיל מיד כשיש עשרה, יש להתבונן כמה ההפסדים בזה גדולים, והנה הריוח הוא לכל היותר חצי דקה או דקה, וזה מכניס את כל התפילה ללחץ של למהר, וכל האוירה בתפילה סביב זה, ונהיה אצלו כאתגר ונושא, כמה זמן ארכה התפילה, ודנים בזה למחרת כמה היה ביחס לאתמול, וזה לבד בזיון גדול לתפילה, ועליו הכתוב אומר "אַף אֶתָּה תִּפָּרַךְ וְתִגָּרַע שִׁיחָה לְפָנַי קָל", הוא מוכרז בשמים כאיש שמונע בני אדם מכבוד שמים, ואינו שם לב איך שהיצר הרע גורר אותו לזה, וזה כל מגמתו בתפילה, לגמור מהר ולזרז את החזן, וכל זה מלבד ההפסדים הנגרמים בזה, ויש הרבה שמפסידים קדושה בגלל שהתחילו חזרת הש"ץ קודם הזמן הרגיל, והרבה שנלחצים מזה למהר בתפילתם,

ולא עוד אלא שחזן שמתפלל במהירות פוגם בכבוד התפילה, וזהו הפסד לכל הציבור שזהו השליח ששלחו להתפלל שאינו מתפלל בכבוד, ויש להחליט לנתק את עצמו מלטפל בענין הזה של משך זמן התפילה, ויוריד מעצמו את כל המתח מזה וכנגד זה הרווחים שירויח מכך הם עצומים.

ובפרט במקום שמתפללים בקביעות בקצב מסוים, ובא חזן וממהר, שהוא עוול גדול וגוזל את הציבור, שרגילים כולם לקצב הזה, ולשמוע קדושה על פי הזמן הזה, ופוגם בכבוד התפילה.

והרב זללה"ה היה אומר שעיקר מה שמפסיד הבעל ברית לציבור במה שלא אומרים תחנון, [יותר ממה שהפסיד להם במה שלא אמרו תחנון] הוא בזה שהפסיד להם ממצות תפילין את משך הזמן של אמירת והוא רחום, שהרי בכל רגע מקיים שמונה מצוות, נמצא שהפסיד לכל יחיד, כמה עשרות מצוות של הנחת תפילין, וק"ו לממהרים את התפילה על חשבון הציבור.

## להזהר מלעשות מצוות על חשבון הזולת

אמרו בגמרא יומא נ"ג ב' תנו רבנן מעשה בכהן גדול אחד שהאריך בתפלתו כו' אמרו לו מפני מה הארכת בתפילתך אמר להם קשה בעיניכם שהתפללתי עליכם ועל בית המקדש שלא יחרב, אמרו לו אל תהי רגיל לעשות כן שהרי שנינו לא היה מאריך בתפלתו כדי שלא להבעית את ישראל, הנה בעת הרצון היותר גדול לא הרשו לכהן גדול לבקש אלא בקשות מעטות וקצרות כדי שלא להבעית את ישראל, ולכאורה מה בכך אם יהיו עוד קצת זמן בחרדה וירויחו כל הטוב שביקש עבורם בתפלתו, אלא ידעו חז"ל שתפילה על חשבון הזולת אינה רצויה, וכל שנמנעים מפני עשיית רצון השם אין מפסידין מזה, וכהן גדול קורא חלק מקריאת התורה ביום הכפורים בעל פה כדי למנוע טירחא דציבורא שלא ימתינו עד שיגלול מפרשת אמור לפרשת פנחס יומא ע' א'.

מן האמור נלמד שיש להזהר שלא לעשות מצוות על חשבון הזולת, יחד עם מעלת התפילה על כל דבר צריך ליזהר שלא יהיה זה על חשבון אחרים, לא להאריך על חשבון השני.

ובמקום שיש מנין מצומצם צריך כל יחיד זהירות שלא להאריך על חשבון הציבור, ואמרו ברכות ל"א א' על רבי עקיבא כשהיה מתפלל בינו לבין עצמו היה מאריך ביותר, ובבית הכנסת היה מקצר משום טירחא דציבורא. וכשעומד אדם במקום שראוי לקצר ורוצה להאריך, - הוא רוצה מאוד לבקש עוד קצת, כי כל כך חבל לא לבקש, גם בזה צריך התבוננות, וידע לפני מי הוא עומד ומה הוא מבקש ממנו עכשיו שיעשה, וידע שהמלך עכשיו אומר לו שלא יאריך כאן כי זה על חשבון אחרים, אם הקדוש ברוך הוא לא מרוצה שעכשיו הוא מטריח את הציבור שצריכים לחכות לו, או שהוא עומד מאחורי מי שכבר סיים להתפלל, אם זה לא רצונו יתברך, אם הקדוש ברוך הוא אומר לו תעזוב עכשיו את בקשותיך, ותעשה מה שאני אומר לך שראוי לעשות כעת, אם כן אדרבה אם כעת לא יבקש אזי יותר ישמעו את הבקשות שלו, בגלל שהוא שומע בקולו יתברך, צריך להיות ערני בכדי לדעת מה רצון השם, לעשות כל דבר בזמן שלו ובענין הראוי לו, אכן אפשר וצריך לעשות חסד על ידי תפילות, אבל הרי הכל בידי של הקדוש ברוך הוא ואם הקדוש ברוך הוא אומר לו להפסיק הוא לא יוריד לו מהזכויות שלו אם הוא הפסיק, ובודאי לא יפסיד בזה מבקשותיו, שהעושה כן מפני שזהו רצונו יתברך לא יתכן שיפסיד משום כן, והרב זללה"ה אמר שהתקיעות הכי כשרות הם בראש השנה שחל בשבת, שרבנן הם שקבעו שלא לתקוע, ודואגים בזה לתקן העולמות באופן שלא נגרע במה שלא תוקעים.

המאריכין בתפילה ומעכבים את כל העומדים מלפניהם מלפסוע, ולא רק שמעמידין אותם על רגליהם חמש או עשר דקות, אלא שהם עשר דקות של טירדה וחוסר שלווה, כי מחשבתם דרוכה לדעת אם כבר סיים שאז צריכין לפסוע, והרבה פעמים גורמים שיאמרו תחנן מעומד, ויש בזה טירחה וגם הפסד, דבשלחן ערוך סי' קל"א ס"ב כתוב דנפילת אפים מיושב ולא מעומד, ובמשנה ברורה בשם הב"י שהטעם הוא על דרך הקבלה, וכתבו האחרונים שבשעת הדחק נוכל לסמוך על הריב"ש, ולכן אם אחר עומד כנגדו ומתפלל שמונה עשרה, יפול על פניו מעומד, ואמרו בירושלמי שרב כהנא היה עומד ומתפלל, והיה רבי חייא בר אבא מתפלל לפניו, כיון שסיים רבי חייא בר אבא כעס שלא רצה להפסיק לפני רב כהנא, אמר לו רבי חייא בר אבא נוהגים בבבל לצער את רבם, א"ל לית רבי ידע דאנא ממשפחת בית עלי כו', וצלי עלוהי והאריך ימים כו'.



ואמנם העומד בתפילה חבל לו מלהרויח בקשה נוספת, ובעוד כמה שניות נוספות הרי ירויח עוד בקשה לטובת עצמו ובניו ולטובת הזולת, אבל שמוע מזבח טוב, ויש לחוש שלא יהא בגדר טורפין תפלתו בפניו, ויותר טוב שיקבע לעצמו תפילה אחת ביום במקום ובזמן נוח, ושם יפרט כל בקשותיו, וכשהוא בבית הכנסת ואין לו מקום סמוך לקיר יהא מקצר ועולה, ויכוין ביהו לרצון בהגיון לבי שמלבד אמרי פיו הרי יש בלבו הגיון מכל בקשותיו שנמנע מלפרטם מפני שידע שרצון השם הוא שיקצר כעת, וזה יועיל לו יותר, שהרי אינו בדין שהעושה רצון השם יפסיד. ואמרו בילקוט (תהלים ה') אמרי האזינה ה', אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא בשעה שיש בי כח לעמוד לפניך בתפילה ולהוציא אמרי, האזינה, וכשאין בי כח, התבונן מה בלבי בינה הגיגי.

ואמנם צריך זהירות בכל דבר שלא לתפוס ההערה יותר מדאי, וכדרכו של יצר להשתמש בדברים הנכונים שנאמרו במקומם, ולהבליטם שלא במקומם לצרכו, ויזרו את האדם לקצר בתפילה במקום שאמרו להאריך, (וכמובן גם שילמוד מזה להוכיח את חבריו על אריכותו וכו' וכו'), ובכל דבר צריך שימוש חכמים לידע מה היא הדרך הנכונה, ואמנם האדם אינו מכוונה שמכוונים אותה בדיוק, וכל אחד לפי טבעו וענינו, אבל על ידי שימוש חכמים ידע הכיוון הנכון באופן כללי, וישים לנגד עיניו חיוב הזהירות שלא לסטות לקצוות, למרות הדברים החיוביים שבהם, וכן יש לש"ץ להזהר שלא להטריח על הציבור.

ולפעמים מאריך עם חבריו אחר התפילה על חשבון בני ביתו שלו או של חבריו ואפילו בדברי תורה מצינו על רב רחומי כתובות ס"ב ב' שהיה יושב בעלייה ומשכתייה שמעתתא ואיחר מלבא לביתו והמתינה לו אשתו וחלש דעתה וירדה דמעה מעינה ונענש שנפלה הרצפה מתחתיו ונפל ומת, ואמנם שם היה דרכו להגיע לביתו בערב יום הכפורים אחר תקופה ארוכה, אבל מכל מקום למדנו מזה חומר הענין, (ואמרו שבת קי"ט ב' שר' זירא הוה מהדר אזוזי זוזי דרבנן אמר להו במטותא מינייכו לא תחללוניה, פרש"י כשהיה רואה אותן זוגות וזוגות ומדברין בתורה מחזר אחריהם ואומר להם במטותא מנכון לכו והתעסקו בעונג שבת ולא תחללוניה לבטל תענוגים), ואמרו קידושין ל"ג א' על החכם שמקיף כדי שלא יצטרכו לקום מפניו שבזכות זה מאריך ימים.

## בפסיעות שלאחר תפילת שמונה עשרה

כתוב בגמרא יומא נ"ג ב' תניא המתפלל צריך שיפסע שלש פסיעות לאחוריו ואחר כך יתן שלום, ואם לא עשה כן ראוי לו שלא התפלל, [כלומר נוח היה לו אם לא התפלל, כמו ראוי לו שלא בא לעולם, - רש"י], וגרסת ר"ח והרי"ף והרא"ש "ראוי לו כאילו לא התפלל", וכן העתיק הטור "כאילו לא התפלל", הנה נתבאר שכל כך החמירו בענין זה עד שאמרו כאילו לא התפלל.

ויש להסתפק האם עיקר הענין בנתינת שלום או בשלש הפסיעות או בשני הדברים יחד, ומסתבר שהכל ענין אחד, שכולם נצרכים לבטא מצב של נפטר מהמלך, שהנותן שלום במקום שעמד ודיבר עם המלך, אין זה נראה כשלום של הנפטר מהמלך, ולכן צריך לפסוע לאחוריו שניכר שיוצא מלפני המלך, ואחר כך יתן שלום.

והנה פשטות הענין של שלש פסיעות מתפרש להתרחק בכל פסיעה הרחקה נוספת מן המקום שעמד שם להתפלל, וכן משמע בראשונים לפי כל הטעמים שכתבו בזה, ואם פסיעה של עקב בצד אגודל היא כחצי אמה, צריך להתרחק שלשה חצאי אמה, ובביאור הלכה סי' קכ"ג הביא הרבה שסוברים כן אלא שלא רצה לסתום כן במשנה ברורה.

ולפי חומר הענין הזה כמו שראינו בגמרא, ראוי להדר ולעשות שלש פסיעות גמורות, באופן זה: פסיעה אחת קטנה בשמאל דהיינו עקב בצד אגודל ואחר כך פסיעה אחת גדולה בימין שתגיע לעקב של שמאל, ועוד אחת גדולה בשמאל שתגיע לעקב של ימין, (ואין הכונה להעמיד הרגלים מכוון רגל מאחורי הרגל, אלא לפסוע כרגיל באופן שתגיע בצד כנגד העקב של השניה), ואחר כך להשוות הימין לשמאל, שזה משלים את חצי הפסיעה הראשונה של השמאל.

עוד שם בגמרא שרבי חייא בריה דרב הונא אמר שראה את אב"י ורבא שפוסעים את אותן שלש פסיעות "בכריעה אחת", וכן נפסק בשלחן ערוך סי' קכ"ג ס"א, ומבואר ברמב"ם ובמשנה ברורה שכריעה זו היא כמו שכורעין במודים, [ונוהגין לכרוע בזה פחות מעט ממודים, כפי השיעור שמספיק מעיקר הדין במודים], ורק

לאחר שיגמור נתינת השלום יזקוף, ורבינו יונה כתב שיש כאן שלש כריעות אחד לשמאלו ואחד לימינו ואחד לפניו.

עוד אמרו בגמרא שם משום שְׁמַעְיָה אמרו שנותן שלום לימין ואחר כך לשמאל כו', והנה עיקר הענין של נתינת השלום לארח תפילת שמונה עשרה, היא בכריעה שכורע לשמאל ולימין כנותן שלום לחבירו, ולא בדיבור של אמירת עושה שלום, וכלשון רס"ג והשלום אינו בדיבור אלא הרכנת הראש משמאל המתפלל ומימינו בלבד, ולא ידבר דבר, עכ"ל, ואף על פי שאנו אומרים עושה שלום וכו', מכל מקום העיקר בכריעה כדרך הנותן שלום, ולכן אחר שפסע שלש פסיעות בכריעה, יגביה עצמו מעט ויחזור ויכרע לשמאלו, ואחר כך יעשה כן לימינו וכן לפניו, באופן שנשאר בכריעתו כל הזמן, אלא שזקף מעט כדי שיוכל לחזור ולכרוע כדרך נותן שלום.

ומה שנותן שלום לשמאל עצמו תחלה ביארו בגמרא מפני ששמאלו היא ימין שכנגד פניו, כלומר שהוא עומד לפני המלך, נותן שלום לימין המלך ואחר כך לשמאל המלך, וקבעו שיפטר מן התפילה כמו שיהיו נפטרים מלפני המלך, כך הוא לשון הרמב"ם, העתקנו כל זה לחומר הענין, לשים לב שיש כאן שלש כריעות של נתינת שלום, ולא כמטין ראשם הנה והנה כנענועים שבלולב.

ואגב יש להעיר על אלו שנכנסין לתוך הג' פסיעות של חבריהם, ומפסיקים בינו לשכינה קודם שהפוסע הראשון הספיק ליתן שלום לימינו ושמאלו ולפניו כדן, וחושבים שזה דומה למפסיק בין השש פסיעות<sup>27</sup>, שמקילין במקום הצורך, אבל באמת הדבר הזה זלזול גדול בכבוד המקום ומפסיד למתפלל, שהרי המתפלל נפטר מרבו ופסע שלש פסיעות ליתן שלום רחוק מעט, והנה חבירו נדחף באמצע, ומסתיר שלא יתייחס השלום לרבו, וקלקל כל הענין המכובד הזה שהחמירו בו חז"ל, עיין יומא שם, ולכן צריך להמתין מעט כדי שחבירו יתן שלום, ואז יפסע אף על פי שנכנס לתוך ג' פסיעותיו, דבמקום הצורך מקילין בזה, ולא כמו שמצוי שאחר ההמתנה המרובה למאריך שמאחוריהם, פוסעין שורות זה בתוך זה.

<sup>27</sup> א"ה, כלומר לאחר אמירת עושה שלום לפני שחזור למקומו, עיין משנה ברורה סימן קכ"ג סק"ח.

## י. סיכום עיקרי הדברים

א. הצורך להתפלל הוא מטרה בפני עצמה, "לייחל לחסדו", ואם יש לו הכל ואין לו מה לבקש, הרי זו קללת הנחש, ויש להתרגל להרגיש בחוש את אהבת ד', ועד כמה הוא מתאווה לתפילותינו ולמלאות בקשתינו, להרגיש בחוש ששכינה כנגדו שכביכול הקדוש ברוך הוא עומד כנגדו לשמוע בקשותיו, ודברים שהתקבלו על ידי תפילה יש להם יותר קיום לדורות.

ב. להתרגל להתפלל על כל דבר גם אם לא רואים את הצורך לכך, כגון להתפלל על הצלחת הילדים וכל ענייניהם שימנעו מהם בעיות, ויש בזה הרבה מעלות, וצריך הרבה פחות זכויות לזכות להצלחתם כשמדובר קודם שיש להם בעיות, וכמו שאמרו "לעולם יבקש אדם רחמים עד שלא יחלה, שאם חלה אומרים לו הבא זכות והפטר".

ג. לבקש כל מה שרוצים בלי להתבייש, כי הכל גלוי לפני הקדוש ברוך הוא, והקדוש ברוך הוא הוא זה שנותן הכל, ומי שמתבייש הרי גם כן מצפה שהקדוש ברוך הוא יתן לו, אלא שמפסיד זכויות כשמקבל בלי שיבקש.

ד. להתפלל באופן שקרוב ללב: להתפלל על דברים קטנים שנוגעים לזמן הקרוב, מה שהוא צריך היום ומחר, התפילה בזה יותר מעומק הלב, והאדם רואה בחוש היאך מתקבלות תפילותיו, ועל ידי זה הוא מתחזק בכח תפילתו.

ה. תפילה בלב נשבר מתקבלת, וכשמזדמן מצב של עלבון או עגמת נפש, יש לנצל זאת לתפילה מעומק הלב לכל צרכי האדם.

ו. היות ואי אפשר בכל תפילה להתפלל על כל הצרכים וצרכי עם ישראל, על כן ראוי לעשות קביעות לענינים מסוימים, כגון מי שיש לו כמה ילדים יתפלל על כל אחד באופן פרטי פעם או פעמיים בשבוע.

ז. לחבר הרגש למילות התפילה על ידי שאומר מילים שלו, בבקשותיו הפרטיות, וישים לב שלא יהפכו בקשותיו לנוסחאות שמרגיל את עצמו, ואינם יוצאים מספיק מן הלב.<sup>28</sup>

<sup>28</sup> וע"ע בליקוטי אמרים להח"ח פי"א בזה,

ח. לשים לב כשמאריך בתפילה להשתדל מאוד לקבוע מקום שלא יהיה על חשבון אחרים שמתעכבים בגללו, הדבר מובן שאדם שעומד ומבקש מהמלך, ועומדים שם אנשים אחרים וממתינים שיגמור, המלך אומר לו אני מבין שאתה רוצה אבל אל תעשה זאת על חשבון אחרים, והקדוש ברוך הוא בוחן לבבות ויודע שהיה ברצונו לבקש ונמנע כדי שלא לצער אחרים, ומי שאין מצוי לו מקום תפילה שיכול להאריך בו, יש לקבוע תפילה או שתים בשבוע שבהן מתפלל במקום אחר ובהן מאריך ומתפלל על כל צרכיו. - כמו בכל העניינים גם בזה צריך שימוש חכמים, להשתמש עם ההערה בגבול הראוי, שלא ימנע הדבר ממנו את הכוונה בתפילה, אלא ישתדל עד כמה שניתן למנוע צער מאחרים.

ט. להתפלל זה על זה ויש בזה מצות חסד וחזיון איש לרעהו, ומתרגלים לשמור הרגש של השתתפות בצער חבריו, ומעל הכל זהו סיוע אמיתי וכמו שנתבאר שהקדוש ברוך הוא מצפה לתפילתנו כדי שיוכל לעזרינו, וכשרגילים להתפלל זה על זה יש לכל אחד את כח התפילה, גם אם יש שעה שהוא בירידה מסוימת.

י. התפילה הכרחית להצלחת הלימוד, ואין הצלחה בתורה ללא תפילה, ומה שאדם משיג על ידי כח התפילה הוא גם כן בכלל יגעת ומצאת, כי הוא התאמץ בתפילה, וצריך להתרגל לבקש בכל יום על אותו היום עצמו, ולייחד בקשה מסוימת על דבר מסויים להבין את התוספות הזה והגמרא הזו, ושיצליח בסדר הזה, וככל שיתמקד בבקשה מסוימת על דבר מסויים יותר יראה את הפירות בצורה מוחשית יותר, ויחשב בכלל יגיעה בתורה.



